

دکتر سالاطین احمدی

هُسو اچھک لری
پ پ

(اویکو تو پلو سو)

شناسنامه کتاب:

نام کتاب: هئیوا چیچکلری

ناشر: مجله خدآفرین

نویسنده: سالاطین احمدلی

ویراستار: علی محمدنیا

چاپ: ۱۳۹۱

تیراژ: ۱۰۰۰

ISBN: 978-600-5135-40-3

این کتاب مجموعه داستان‌هایی است که در ماهنامه خدآفرین چاپ شده است.

پوللارین سرگوزشتلرى

(بؤيوكلر اوچون ناغل)

بىرى وار ايدى، بىرى يوخ ايدى. دونيا ياراندان، آدمىلە حوا اوشاقلارى تۈرە يىب آرتاندان سونرا اونلارين دؤولتلىرى ده يارانماغا باشلادى. دؤولتلىلە برابر پوللارى دا ياراندى. هر دؤولتىن اوز پولو، اوز سىكىكە سى وار ايدى. آذربايغان دؤولتى نىن ده مانات آدلى پولو يارانمىشىدۇ. ماناتلار، قېيىكلەر باشقا ئۆلکە نىن پوللارى كىمى سئوينە، كدرلە، سئوبلە، نىفترت ئەلە يە بىلىرىدىلر.

١٠ ماناتلىغۇن گۆزو، ياناقلارى پار-پار پارىلدايان ٢٠ قېيىكلە دوشموشدو.

نه كلک ايشلتىسى ٢٠ قېيىكلە ئۆز تورونا سالا بىلدى.

- ...بو گون ئومرمۇن ان خوشبخت گونودور! نهایت كى، سنه قوووشىدوم، اينن بئلە دردىم اولماز. هەنج بير شئى منى سىندىرا بىلمىز. بىلىرسن نىيە؟ چونكى سەن منىم يانىمداسان، اى منىم قاراگۆز سىككىجيگىم! دونيانىن پوللارى يىغىشىپ گلە، سنى هەنج كىمە دىيىشىرمۇ. دونيا محورىدىن قوپا، واشىنقتوندان دوللار كىسن ماشى نىن اوزو آياغما دوشە، يالوارا، هەنج گۆزۈمۇن اوجو ايلە دە باخمارام. سىنин چۈلە آتىلان قارا قېيىگىنى اونا دىيىشىرمۇ، چوخ دا كى، دوللارين ھەر يئرە ويزاسى وار. اوندان منه نە؟ هانسى ويزا ايلە گلىر-گلىسين، ائلچە دە قابىدىپ گىڭىر.

٢٠ قېيىكلەك اشىتىدىكلىرىنىدىن مىست اولور، گۆزۈنۈ قىرپىمادان، بو گىڭىجە دەن ارى اولموش ١٠ ماناتلىغا ماددىم-ماددىم قولاق آسىرىدى. بالاجا مىسلە دئىيلدى، ها... كاغذ گۆى ١٠-لوق قىزىل كىمىي پارىلدايان ٥٠ قېيىكلە يوخ، ايشلە مىكىن اوزو تئز قارالان ٢٠ قېيىكلە وورولموشدو. ھله اوندان دا جاوان، بالاجا، ١٠، ٥، ٣، ٢، ١ قېيىكلەر وار ايدى. كاغىز گۆى ١٠-لوق او جاوانلارا يوخ، مەحضر اونا - ٢٠

قیپکلیلیه کۆنول وئرمیش، ائولنمک تکلیفی ائتمیشدیر. ۲۰ قیپک اوون بو سئوگیسی نین کىچىجى اولا جاغنى ظن ائتمیشدی. هردن ده فيكىرلىشىرىدى كى، يقين اوبلوق اۆزۈ خىردا لانماق اىستىمير، اونو آلدادىب خىردا يئرینە خىجلە مك اىستە بىر. اوبلوقا ردد جاوابى وئرسە دە، اوبلوق اوندان ال چىمە دى. گئىجە ياتمادى، گوندوز دىنجلەمە دى، ۲۰ قیپگىن اٹوی نین كاندارىنى ياغر ائله دى. الى اووزون اوبلوق ۲۰ قیپگىن قارشىسىندا دىز چۈكىدۇ، گۆزۈندەن آخان ياشى اونا گؤسترىب يالواردى:

- منىم اىستكلى قېيىچىگىم، سىن منىم بو گۆز ياشلارىما دا اينانمىرسان؟
آخى، سىن نىتجە روا گۈرورسەن كى، منىم آغلاماقدان كاغىزىم سارالسىن، نم تو توب تىكە-تىكە اوسلۇن؟ اوندان راحاتمى او لا رسان؟

۲۰ قیپگىن قولاقلارينا اينانماگ گلمە دى. آنجاق اورگى ده دۆزىمە دى.
ياشى گۆزۈندەن لېسىان كىمى تۈكىن ۱۰-لوغا يازىغ گىلى، اوبلوغون كاغىزى
ايسلامىشىدى. قورخدۇ كى، اوونون اوجباتىندان اوبلوق جىرييلىسىن. اودور كى،
آيىلىپ اوبلوغون اليىندا يايپىشىدى، نوازىشلە اليىن اوونون ۱-ايلە ۰-نىن اوستوندە
گىزىرىدى، آياغا قالدىرىپ دئى:

- ياخشى، اوبلوق، من سىنن تكلىفىنى قبول ائدىرم. تويا حاضىرلاشا
بىلرسن.

اوبلوق سئوبىندىگىنندن اوزۇنۇ چۈلە آتدى. ايشلىمكدىن نىمداش اولموش
آتاسى ۲۰-لىگىن اوستونه قاچدى. تزە خبى اونا چاتدىرىدى. آناسى، بىر طرفى
دجل اوشاقلار طرفىندەن آزا吉ق جىرييلىميش، اينصالى خزىنە دار طرفىندەن
سکوچىلانمىش ۱۰-ق دا بو خىردىن شادلاندى. تويا تداروك گۈرولدو. سىيابىلار
تو تولدو. حۇرمەتلى ۱۰۰-لوك باشدا اولماقلا بوتۇن تانىش-بىلىشلەر، قوهوم-
قارداشلار، حتى قارالىپ دېقتىن كىناردا قالمىش ۲۰، ۱۰، ۵، ۳، ۲، ۱ قېيىكلەر ده
تويا دعوت اولوندولا.

تۇی باشلادى. توستalar بىر-بىرى نىن دالىنجا دئىيلدى. اىچكى شوشە لرى بىر-بىر بوشالىردى. تعرىفىن بىرى بىر قېيىه ائتمىشدى. ھامى بىر-بىرىلە قوجاقلاشىر، ئوپوشور، آرزو ائدىرىدىلر كى، آللە اونلارى بىرى-بىرىندىن آيرى سالماسىن. عاقىبتلىرى شىروانشاھ، قىزقالاسى سلفلىرى نىن عاقىبىتىنە اوخشاماسىن. نئجە كى، «ممد امين»، «تىظامى»، «قىزقالاسى» سىرادان چىخدى، آللە ائلمە سىن، كىش-كىشلەر اولسۇن، اونلارين باشىنا بئله ايش گلەمە سىن، خطادان-بلاдан اوذاق اولسۇنلار.

١٠٠-لوک ستولون يوخارى باشىندا اوتورموشدو، سانباللى پول ايدى آخى (گرک ھامى اۋز يئىنى بىلە). ١٠٠-لوک آغر-آغر يئىنى دوروپ سۆزە باشلادى:

- عزيز باجى-قارداشلاريم، اوشاقلاريم، نوه-نتىجە لرىم! سىز ھەلە اوشاقسىنىز. بىزىم ننه-بابالارىميمىزى گۈرمە دىنىز. بىلىسىدىنىز، نئجە سانباللى پوللار ايدى... پالاز قولاغ بويدا. ھەلە سوۋەت پوللارى، لئنى نىن باشى... نئجە شاخ-شاخ شاققىلدايرىدى. آخىرى نوولدو؟ چوخوسو بانكلاردا قالىب باتدى، سارالدى، سولدو. بعضىلەرنى ايستىقراز فورماسىنا سالىپ آداملارا پايلايدىلار. آداملار да اونلاردان هەچ نە اودمادىقلارينا گۈرە اویناتماق اوچون اوشاقلاريندا وئرىدىلر. اينصافسىز اوشاقلار، ائلمە تبلىك، اونلارين باشىنا اوپۇن گىتىرىدىلر. گاھ قۇورولمۇش توم دنه لرى دولدورماق اوچون قاب، گاھ گۈيىدە اوچورماق اوچون «تىيار»، قوش دوزلىرىدىلر. ياخىن قوهەملارىمىز اولان ايستىقراضىلار دا بئلجه ارىيگىب يوخا چىخدىلار. منىم آتامى-آنامى دؤشكىلرىن آراسىندا ساخلاماقدان نفسىنى دارالتدىلار، بوغدولار. من اونلارى گۈرنىدە اوست-باشلارى دىدىم-دىدىم اولموشدو. يورغان-دؤشكىن اىچىنە سىچان دادانمىشىدى. قارداش-باچىلاريم دا سىچانلارين اوجاتىندان دلىك-دئشىك اولموشدولار. ھەلە بعضى نانكىر صاحىيلرىمиз بىزى بالونلارا دولدوروب يئرده باسىرىرىدىلار. بعضىلەرنى پولو

چوخ اولدوغۇندان آذربايجان بانکى بس ائلمىردى. بىزلىرى قریب ائللەر - ایروان، طېفلىس، روسىيە بانكلارىندا تاپشىرىرىدىلار. اورادا دارىخساق دا چارە مىز نىدى؟ يئنى صاحىبلەرىمۇز خىدەت ئەيدىدىك. وطنىمۇز بىزە يوخارىدان آشاغ باخماغا باشلىدىلار. سېبىنى ئۆپىرنىدە بىلدىم كى، دولالار آدلى پېيدا اولموش بىر گۈزلەن صاحىبلەرىمۇز ئەن ئەنلىنى باشىندا ئەلبىرلىك. آرتىق وطنىمۇز موستقىلىدىر، آزاددىر، سووئەرئىدىر. نېجە دئىرلەر، اۆز ئەيمىز، اۆز باشىمۇزدىر. ياشاسىن آزادلىق! ايندى، عزيزلىرىم، ايچك بو بادە لرى اۆز آزادلىغمۇزىن، اۆز ماناتىمۇزىن ساغلىغىنا. آرزو ئەدېرم كى، هەنج واخت صاحىبلەرىمۇز ئەن گۈزۈنەن دوشىمە يك، ھمىشە سۆيىملى قالاق.

پوللار بادە لرىنى بىر-بىرینە ووردو. ۱۰۰-لوک ارىنەمە دن قالخىب اۆز بادە سىنى بىر-بىر بوتون پول و پولچوقلارىن بادە لرىلە توققۇشدوردو. بىر نفسە باشىنا چىكى، حتى، آغرىيغىنى، سانبالينى اونودوب قول گۈتوروب اوينادى دا. بوتون پول و پولچوقلار اونون اطرافىندا دۆورە قوروب ال چالدىلار، ايرىشە-ايриشە اونا قوشولوب اوينيانلار دا اولدو.

ھە شئى آرخادا قالدى، توى اۆز «نېظامى» ايلە باشا چاتدى. اونلوقلا قېيك ووصالا يېتدى.

سحرى گون، اونلوق اۆز ايشى نىن دالىنجا گىتتى. بؤيوك كېشىلەر دوروب-أوتوروردۇ. ۲۰ قېيكلىك ده گىتتى خزىنە يە طرف. اونون ايش يئرى ياخىنلىقدا كى بؤيوك سوپئرماركتتىن قاپى آغزىنا قويولمۇش خزىنە سى نىن اىچىننە ئىدى. گوندە نېچە دفعە اونون-بونون اليىنە دىيردى. بعضى آليجىلار، ساتىجىلار اونو بىلمىيە ركىن الىندىن يئە سالىردى. قېيگىن اورا-بوراسى ازىلىرى، اوغۇلدايىر، آنچاق هەنج كىم اونو وئجيئە آلمىر، ھەر اۆز ايشىنندە ئىدى. ھەردىن ده ائلە اولوردو كى، آليجى ايلە سۆزو چې گلن ساتىجى-خزىنەر آجىغىنى قېيىكىن

چیخیردی. قیپیگی خزینه یه ائله حیرصله چیرپیردی کی، قیپیگین اوزو ضربه دن
قاپقارا یانیب تولوق اولوردو.

ایللر بئلجه کئچیردی. قیپیگین ايشله مکدن اوزو سورتولوب شوؤوقونو
ایتیرمیشدی، اولکى گۆزلىگى، پاربىتىسى قالمامىشدى. آخشام اىشدن ائوه
قايدىاندا بئیوک اوغلو ٥ قېيكلىك قاباغنا قاچار، اليندە کى دولو زنبىللرى آلار، ائوه
گىتىردى. بالاجالارى - ٣، ٢، ١ قېيكلىكلىر آنانالارى نىن بوينونا سارىلار، اوно اوپىر،
دارىخىقلارىنى دئىردىلر.

آخشامدان خىلى كىچمىش ١٠-لوق ائوه گىلدى. بو اىللر عرضىنده او
خىلى شىشمانلامىشدى. ياناقلارى پىىدن ايشيم-ايشىم ايشىلداپىرىدى. قېيک
قاباغا گىلدى، اونلوغون پالتوسونو آلماق ايسته دى. اونلوق فيسىلداپىب «ۋۇزم
آسارام» دئى. چوخدان ايدى کى، اونلوغون اوندان سوپودوغونو ھىسس
ائتمىشدى. آخر واختىلار اىچرى گىرنەن قېيگىن اوزونه بئله باخمىرىدى، آروادى
نин اوزونو گۈرمە مکدن اوترو نظرلىنى يېردىن قالدىيرمېرىدى. قېيک اونلوق
حاقىندا بعضى دئى-قودولارى ائشىتىسە ده اينانمېرىدى. فيكىرلىشىرىدى کى، يقىن
باشقا اونلوقدان دانىشىرلار.

بىر دفعە خزینە ده ساكىتلىك ايدى. تئزدىن اولدوغۇندان آليجىلار ھله يوخ
ايدى. قېيک بىر كونجىدە دايانيب مورگو ووروردو. بىردىن قولاغنا دىن بعضى
بىچىلتىلارى ائشىدىب يوخودان تمام-كامال آيىلدى. ايکى اللې قېيكلىك اللېنى
آغزلا رينا قوياراق بىچا-پىچ ائدىردىلر. اونلوقلا چاپدان تزجه چىخمىش ٥٠
قېيكلىگىن عشق ماجراسىدان دانىشىردىلار. قېيک اونلارا ياخىنلاشىب اونلوق
مانانىن چاپ سايىنى سوروشدو. ائشىتىدىگى جاوابدان تام امين اولدو کى، صۇجىت
اونون ايناندىغ ارىنندىن گىدىر. خزىنдарين إلى اونا توخوناندا عصبلرى گرىيلدى.
ھىككە ايلە كاسسانىن درىتلىكلىرىنە دېگىرلندى. خزىنadar نۇوبىتى دفعە اونو
گۇئتوننە كىيىشمىش قېيک موقاومىت گۇستره بىلمە دى.

قپیک آخشاما قدر ایشله دی، گاه اونون، گاه بونون پول کیسە سینه کنچدی. آخردا بیر ماشین دایانا جاغدوا ایشله ين کئشیکچى نین جیبىنده قرار توتدو. ايش گونو باشا چاتدى. قپیک چىگىنلىرنىدە آغر بير بوك داشىييرميسىش كىمىي اوئينه چاتدى. قېيكلرلە برابر آخشام يەممىگىنندى بير آز تامسىندى. گەجدەن-كەچ اونلوق گلىپ چىخدى. مۇھىمم اىچمىشىدى. اىچنده شەن و چوخ دانىشان اولوردو.

اونلوغون بو خاصىتى قپىگى بئزدىرىمىشىدى. ائشىتىدىگى شايىعە نى آچماغانىن، سوروشماغانىن يېرسىز اولدوغونو آنلادى. صۆجىتى صاباح آخشاما ساخلادى. سحرى گون اونلوق اونون اوزونه باخىمادان قېيگىنن صۆجىتىنى دىنلە دى. قېيگىن عاڭلىينا بئلە گىتىرە بىلەمە جىگى سۆزلەری اونلوغون دىلىيندن ائشىتمىك اونا چوخ آغر گلدى.

- سن ھەچ گۈزگۈدە اوزونە باخمىسان؟ گۈر نە گوندە سن، آى يازىق! سنى يانىمدا گۈرنىدە خجالت چكىرم. قوجالىپ نىمداشا دۇنموسن، رقملىرىن دە آز قالىر سىلينىسىن. منى چوخ سورغۇ-سوالا توتما، ال چك ياخىمادان! نە ائشىتىمىسىنسە، دوزدور!

قېيگىن ائشىتىدىگى سۆزلەردىن آز قالدى اورگى گەتسىسىن. اونسوز دا اىشلىمكىن سورتولوب قارالمىش اوزو داها دا قارالدى. ھەچ نە دئىه بىلەمە دى. ...اونلوق قىزىلا اوخشار ٥٠ قېيكلىكىن دە سويموموشدو. ايندى ٥٠ ماناتلىقلارلا اوتوروب - دوروردو. ٢٠ ماناتلىغ خالا-خطرىن قالماسىن دئىه دانىشىدىرىرىدى. صاحىبى ايلە تىز-تىز خارىجى اۋلۇكھەرە سفرلەر گىئىرىدى. بير دفعە يولو آمېرىكا يادىشىدۇ. دوللار كىسىن واشىنقتۇن شەھرىنە گىشتىدى. دوللار كىسن جىهازلا گۈرۈشىدۇ. جىهازدان تزە چىخىميش، مىن بىر عىشوه ايلە اونا گۈز ووران ١٠ لوق دوللارا ياخىنلاشىدى. بىر كۈنلەن مىن كۈنلە اونا عاشىق اولدو. عەهد-پىيمان باغلا-diيالار، تىز-تىز گۈرۈشە جىكلىرىنە سۆز وئردىلر. ١٠ لوق

دولارین واسیطه سیله ٢٠، ٥٠، ١٠٠ دولاًرلا تانیش اولدو. باشقاباشقا اولکه لره سیاحته چیخدیلار. ١٠-لوق داها اوْز اولکه سینده آز-آز گۇرونمه يه باشладى. دولارین قارشىسىندا خىردالاندى، بئولوندو، وورولدو، چىخىلدى، يئىنيدن بوتؤولشدى و دولاردا نه گۇردوسە اورادان چىخىب بىر باشا آورونون يانينا گىلدى. آورونون گۆزلىيگىنى دولارلا بىر يېرده اولاندا ائشىتىمىشدى. دولار اونون حاقىندا حىلە گرجە سينه دانىشىرىدى. دېيىرىدى كى، آورو نه قدر گۆزل، عىشوهلى اولسا دا منىم يانىمدا او هئچ ندىر. دونيانىن ھر يېرىنده پرسىتىكارلارىم، فاناتلارىم وار، منى سئوپىرلر، منىم حىستىمى چكىرلر، دردىمن اولورلر. منسىز هئچ بىر ايش گۇرە بىلمىرلر. آورو ھا چىغرسىن، باغرسىن، دونيانىن دا، سىياستىن ده آچارى يىنه منىم اليمدە دىر. آورو او نازىك ساچلارى ايلە دونيانى دوبونه سالا بىلmez. منم بو دونيانىن حؤكمدارى! بارماغمىن بىر اىشارە سىلە ھامى منىم قاباغىدا دىز چۈكىر. من ھلە آورو يىفا فورا وئيرىم. آخرىنى گۆزلە...

١٠-لوق دولارين بو ھرزە-حدىيانىنا فيكىر وئرمە دى. دولاردان دويموشدو. اوندان ياخاسىنى تىز قورتارماق اىستە بىردى. صاحبىي نىن آوروپا ياكىتمە سى اونون ايشىنى خىلى آسانلاشدىرىدى. او، آرزو سوندا اولدوغو آوروپا گۆزەلى آورو ايلە تانىش اولا جاغنى فيكىرلشىدىكىچە قانادلانىب اوچوردو. او، بو اىشلرده اوستالاشمىشدى. بوتون پوللارين دىلىنى بىليردى. بىر نئچە اولکە نىن پوللارى ايلە چوخ مئىدان سولامىش، چوخ شولوقلوقلار سالمىشىلار. آورو ايلە تانىش اولوب اونو الله الماق ١٠-لوغى چىتىن گۇرۇنمۇردو. اونلۇغۇن شىرىن دىلى دونيانىن بوتون واليوتالارىنى (ارز)، حتى، اوذاق ھىندىستانىن روپىسىنى ده يولدان چىخارداردى. يول بويو روس گۆزەلى، سارى ساچلى روبللا، اوكرايىنا گۆزەلى قىريونا ايلە كئچىرىدىگى خوش گونلرى يادينا سالىب مىت اولوردو. ايندى آورو اونون يىنده ايدى. تانىشلىق اوچون بوتون تجروبە سىنى اىشە سالدى. بو دا آورو! نه قدر شىرىن، نه قدر جاذىبە لىدىر! هئچ بىر پروپلىمن دانىشىب زھلە مى

تؤکمور. يوخسا بیزیمکی... ائوه گلمه يه پئشمان ائدیر: قپیکلرین سوزه باخمير، اوخمور، گئتمیر، گلمير، نه بیلیم ن... بو گۆزلسە بىر دفعه گۇزونو سوزدورنده آدامين جانينى آلىر.

اونلوق بىر دفعه ائوه گلنده شىشمان ۱۰۰ دولالارلا ۵۰۰-لوك آوروتونون گىزلىن دانىشىقلارى نىن شاهىدى اولدو. اىستمە سە ده، قولاقلارى بعضى سوزلرى چالدى. هانسىسا بىر موسىلمان پولونون طالعىنى حل ائديرىدىلر. اونو يئرلە-يئكسان ائتمىگى پالانلاشىرىدىلار. هارىنلامىش دولالارلا آورو موقاوile باغلايىب آيرىلمايا جاقلاقارينا سوز وئردىلر. بو خيانى گۈرۈب و اشىيدن اونلوق روتوبت چكمىش كاغىذ كىمى شۇوقو سىندى، ازىلدى-بوزولدو. بىر آنلىق اۆزۈنۈ ايتىرسە ده، تىز الە آلدى. صاحىبىنى گۈزلە مە يە بىلە ھۆۋسلە سى قالمادى. طيارە ليمانينا گلدى. اولان-قالانينا بىلەت آلىب اۆز وطنىنە - آذربايجانا قايتىدى. سحرى گون ائشىتىدى كى، مىصىرە دۆولت پوللارى علئىه اينه نومايسىلر باشلايىب. اونلوق بارماغانى دىشلە دى.

اونلوق يئىinden ۲۰ قپىكلىكىن يانينا قايتىدى. قپىك چوخ ايشلندىگىنдин قوجالمايش، اوزوتون نورو گئتمىش، قارالمايشىدى. او، كسىلىدىگى زاۋودا گىنده رك، اوزوно يېنىلىشىرىمىش، پار-پار پارىلداتمىشىدى. اونلوق قپىگى گۈرن كىمى يئىinden اونا وورولدو. قپىك اونلوغون سولو خموش اوزوونە، چىركلى آيىن-باشىنا باخىب يازىغ گلمىش، ائوه گلمىنە ايجازە وئرمىشىدى. اونلوغون هارىنلايان واختى، گونلربىنى روبللا، دولالارلا، آورو ايلە كەچىرن واختى يادينا دوشدو. او واخت اونلوق قپىگى هئچ سايىمير، مىللى پول يېرىنە ده قويىموردۇ. بونا باخماياراق قپىك اونلوغۇ مەھرىيان آنا كىمى آغوشونو آچاراق ايچرى دعوت ائتدى.

دۇستلار سحرى گون اونلوغون قايتىماسىنى قىيد ائتمك اوچون خودمانى بىر يئرە بىغىشىدىلار. اونلوق پئشمان-پئشمان سوز آلىب دانىشىماغا باشلادى:

- عزیز قوهوملاریم، دوستلاریم! منیم باشیما چوخ ماجرالار گلدی، چوخ اولکه لر دولاشدیم. هر تىلى سارى گۆزلە بیر عیشوه ، بیر ناز گۇرۇم. كىنفلر چىدىم. چوخوسوندان دويدىم، بىزدىم، قاچدىم. آنجاق، ندىنسە آورودان ال چكە بىلىمدىم. قولاغما هئى ياغلى وعدل پىچىلدايىرىدى. ئالىم قىزى آورونون شىئىڭئن ويزاسى اولدوغۇندان، منى ده گۆتۈرور، بو اولكەدن ووروب، او اولكە دن چىخىردى، هئچ نه وئىجىنه دېيىلدى. آرادا دولارارلا(دلا) گۇرۇشوردو. من بوردا پىس هئچ نه گۇرموردوم. آنجاق اونلارىن تىز-تىز گۇرۇشمگى مندە بىر قىسقانحىلىق ھىسىسى ياراتدى. بىر سۆز دئمە يە ھونرىم چاتىرىدى كى؟... آخ، آخ، آخ!... ھاردارسان، آى قاراوزلو قىپىگىم! بو اوزوندن ووروردوم، او اوزونە دۇنوردون، او اوزوندن ووروردىم، دىغىرانىب، آللاھ بىلىر ھارا دوشوردون. بونلارا سۆز دئمك اولور بىم؟ او ساعات اوز-گۆزلەرنى تورشودوب دېيىرلر: «اڭلە ائتمە كى، سىنىچون بىر پروبلىئم ياراداق. «كىرىزىس» (بىحران) دېيىلەن شىئىدىن خېرىن وار؟ آغريمايان باشينا دسمال باغلاما. بىز دولارارلا سادجه دوستلوق ائدىرىيك، تمنناسىز - فيلانسىز، هئچ ندن ده شوبىھە يە دوشىم». من اوزومو ايناندىرسام دا، اونلارдан عمللى-باشلى شوبىھەنىمىشىدىم. آخىر واختلار اونلارى تىز-تىز بىر يېرددە، باش-باشا وئرە رك پىچىلداشان گۇرۇردم. منى ده سايىمىرىدilar. من ده اوزومە گۇرە بىر پول ايدىم. بىر دۇولتىن آتىيۇتلارىنidan بىرى ايدىم. شخصىتىم آلچالمىشىدى. هر ايكيسينە توپوروب وطنىمە، قىپىكجىيزىمەن يانىنا قايتىدىم. سونالار باشا دوشىدوم كى، اونلارىن پىچىلداشمالارى عرب پولالارى نىن باشىندا چاتلادى. اودور كى، بو بادە لرىمىزى اىچك رىياسىز، تمنناسىز و صداقتلى ماناتلىقلارىمېزىن، پىيكلرىمېزىن و منىم ۲۰ قىيكلەيگىمەن، بوتون خانىملارىن ساغلىغۇنا! قوى اونلار ھمىشە خوشبخت اولسونلار، ھمىشە سئويملى اولسونلار.

۱۰- لوغون آروادى ۲۰ قىيكلەيگىمەن ارى نىن اوزونە باخىر، اونون دانىشىغۇنا دىقتىلە قولاق آسىر و ارى نىن ثباتسىزلىغۇ، اونا صىنۇ گۇرۇن سۆزلىرىنە مات

قالیردی. او دئیبلیدیمی قپیگینی عۆمۇر يولۇندا تىكباشىنا قويان؟ او بىرى اۆلکە لە گندىب روبلالارلا، دولالارلا، نهایت آورو لا كىن چكىن؟ هئچ اوندا اونون نە آروادى ۲۰ قپیكلىك، نە دە اوشاقلارى ۵، ۳، ۲، ۱ قپیكلىك يادىنا دوشموردو؟ اونلوغۇن سۆزلىرى قپیگىن ياراسى نىن قايساغىنى قوپارتدى، اۋۇزۇنۇ ساخاليا بىلەمە بىب دىللەندى:

- عزيز باجى و قارداشلاريم! ۱۰-لوق باشىنا گلن ماجralارى دانىشدى و آخىردا دئىدى كى، خانىملار بىزىم اوچون گرک ھمىشە سئويملى اولسونلار. بىز سئويملى اولماغا چالىشىرىق. آنجاق، گۈرون خاربىچى پوللار قوپورمو بىزى سئويملى اولماغانى؟ مىن بير عىشوه ناز ايلە، بىچلىكلە، تىلىسىم ائدىرلرسە ماناتلارىمىزى يانىمىزدان قوپارىب آپارىرلار. سوندا ماناتلارىمىز ازىك-ازوتك، سولمۇش حالدا يانىمىزا قايدىرلار. او عىشوه لى، چوخبىلىميش گۆزلەر مىن بير كلکە ماناتىمىزىن باشىنا اوپۇن گتىرىر، بىزى گۆزدن سالىرلار. بىزىم دە بعضى شورگۆز ماناتلارىمىز اونلارين ياغلى دىلەنە اينانىب بىزى آتىب گەندىر. سونرا دا گلىرلەر كى، گۆزه لىم سىنسن كى، سىنسن. هله اوستە ليك علاوه ائدىرلەر كى، ھمىشە سئويملى اولاسىنىز. بىز دە ايستە بىرىك ھمىشە سئويملى اولاقدا. اودور كى، منىم ان بؤيوك آرزووم و دىلگىم بىزىم بىرلشىمگىمىز، بىرگە اولماغمىزدىر. اگر بىز بىرلشىب چكىچى بىر بىزە وورساق، هئچ بىر اۆلکە نىن واليوتالارى(ارز) بىزە قالىب گلە بىلمز. بىزى كريزىسلە(بحاران) قورخوتمازلار، قاراباغ پروبلئميمىز حل اولۇنار. باشىمىزى يئنى موصىتىلر آچماغا چكىزىلر. هەر شئى بىرلىكىدە دىر. اگر عرب دونياسى نىن پوللارى بىرلشىسە ايدى، (ئىچە كى، آوروپا پوللارى بىرلشىب آورو اولدو، نىچە كى، دولالار دونيابا مئيدان اوخويبور) اونلارى تكىلە بىب دىلە مىدىلر. فرانسا سئنتاى نىن يوخارى پالاتاسى نىن قوندارما ائرمىنى سوپىقىرىمىنى اينكار ائدىنلەرين جزالاندىرىلماسى ايلە باغلى قرار قبول ائتمىزدىلر. پاكىستان، افغانىستان، ايراق واليوتالارى تانىنماز حالا دوشمزىلر. اونلارىن تىكە-پاچالارى گۈيدە

فیريلدايير. چونكى، موسلمان پوللاريدىر. گلىن بئله بىر بىانت حاضيرلا يىب ياياق: بوتون موسلمان دونياسى نين، تورك دونياسى نين پوللارى – ماناتلارى، لىرى، لرى، سوملارى، سومونىلرى، دينارلارى، افقانىلرى، رىلالارى، دىرهملرى، سوملارى، تىنرلەرى (اگر يادىمدان چىخان وارسا، منى باغشلاسىنلار) بىرلىشىن! بىز بىرلىشىك بىزه باتا بىلmezلر. اوңدا بىز خانىملاр كىشىلرىن، كىشىلر ده آروادلارى نين گۆزۈنۈن ايشىغ و سئويملىسى اولا جاق. بورادا ناغلىمىز بىتدى. گؤىدىن اوج آلما دوشدو. اوچونو ده خىردا دىلىملەر بئلدولر كى، هامىيا چاتسىن.

کېشىلىك درسى

اسمرگىل نۇوبتى ياي مۇوسومونە حاضىرلاشىرىدىلار. باغا آپارا جاقلارى شىئىلىرى ملفه لرى، دسماللارى، ياي و چىمىرىك پالتارلارىنى، حىطىدە گئىيە جىكلرى شاپ-شۇپلارى بوغچا ائدبىت دوپۇن وورموشدوپۇلار. يېشىكىلرە بىغدىقلارى بانكا-بالونلارین اىچىنە قىند، قىند تۇزو، وئرمئشىل، ماكارون، قورو چائى، اون و س. بو كىيمى عرضاق مەحصولارى دولدورموشدوپۇلار. ائودە كى مەبىللەرى تۈز باسماسىن دئىيە اوستۇنۇ ملفه لرلە اۋەرتمۇشدوپۇلار. اسمرىن آناسى گولدانە يوک ماشىنى نىن سوروجوسو ايلە دانىشمىشىدى، بىر آزدان ماشىن گلمە لى ايدى. بىرجه قالىرىدى يوكلرى ماشىنا يېغىب يولا دوشىك. بىردىن گولدانە خالانىن يادىننا نە دوشدوسە اسمرى چاغىردى:

-اسمر، اسمر، بورا گل، قىزىم.

اسمر اىكىنجى مرتبە دە اوتاقلارىن پىنجرە لرىنى باغلابىردى. آناسى نىن سىسىنى اشىدېپ پىللەنلەرى اىكى-اىكى آتداناراق آشاغى گلدى. آناسى اونا اىكى مانات اوزادىب دئدى:

قىزىم، آل بو پولو، تئز قاج آغارضانىن دوكانىنا، اىكى قوتۇ آغ دوز آل گتىر. شوغىریب ھونشىزلىق منى يامان حالا سالىب. دوز لاپ يادىمنان چىخىمىشىدى.

عادت بئله ايدى، باكى اهلى مكتىبلر باغانان كىمى شەھر اطرافىندا يېرلىشن، دىنizە ياخىن يئرە، باغا كۆچردىلر. شەھرىن اىستىسىنەن سونرا باغ اصىل جىتى خاطىرلا دىرىدى. اوچ آى يابى اوردا قالىرىدىلار. بو مودت عرضىنەدە ايشىلە جىكلرى ارزاقى آلىب باغ مۇوسومو اوچۇن تداروك اندىرىدىلر. ماشىن آز

اولدوغوندان شهره گئدیش-گلیش بیر آز چتین اولوردو. بیر ده، هر خیردا شئیدن اوئترو او بويدا يولو يايين جيرهاجيريندا شهره گلمه يه هئچ كيمده هوس اولموردو. شهره گئدن اولاندا دا، هر كس اوزوونه بازارليق ائديردي. گولданه خala دا ائله بير قادين ايدي كى، هئچ كسه آغىز آچمازدى. گولدانه لاب جاوان ياشلاريندان دول قالميشىدى. ايكى قىز جىيرپاراسىنى اوزو بؤيودوردو. او، چالىشىرىدى كى، قىزلارى توخ هئچ ندن كورلوق چكمه سىن، آتالى اوشاقلارдан فرقىنمه سىن. گۆزلىرى توخ بؤيوسون، هئچ كيمه هسد آپارماسىن. گولدانه خala ارزاقين قدرىنى بىلىردى. باغ مۇسومو عرفه سى آلدigi عرضاق اونلارى گۈروردو. عادى بير دوزون يادىندان چىخىب آلينماماسىنى، آرواد آز قالا اوزوونه درد ائده جىكدى. اسمر آناسى نين بو خاصىتىنى بىلدىيگىنдин پولو جلد اوندان آلېب دئدى:

-آنا، ناراتات اولما، من بو دقيقە گليرم.

اسمر كوچه نين قورتاراجاغىندا يئرلشن آغاراضانىن دوكانا سارى گؤتورولدو. تىنى تزجه دئنموشدو كى، قونشو روباعبه خالانين اوغلو اونون قاباغىنى كىسى. او، اسمردن بؤيوك ايدي، ۱۶ ياشى وار ايدي. اسمرىن آياغى يئره مىخالاندى، اورگى دئيونمه يه باشلادى، سكسكە ايچىنده دايانيپ اوونون نه دىئه جىكىنى گۆزله دى. روباعبه خالانين ۴ اوغلو وار ايدي. اونلار مكتبه دا ان پىس اوخويان و ايتىظامسىز شاكىردلر حساب اولونوردو. مكتبه ان چوخ چاغيريلان دا اونلارين والىدئينلىرى ايدي. بؤيوك اوغلو آغا على چوخ واخت مكتبدن قاچير، اىرى، دىيرمى، "آئرودروم" آدلاندىرىدىغى پاپاغىنى باشينا قويوب كوچه نين تىنىنده اوتوروردو. گلېپ-گئدن قىزلارا سۆز آتىر، قىزلار ايسه اونو گۈرمە مىش كىمى اهمىت وئرمە دن كىچىب گئدىرىدىلەر، آغا على نين اىپك كىمى يومشاق توكلرى اولان گۈچك، آغ گۈرچىنلىرى وار ايدي. گۈرچىنلىرى اوزو يىندىرىپ اوچوروردو. بوندان بؤيوك ذوقق آلرىدى. قىزلار گۈرچىنلىرى گۈيىدە گۈرنىدە سئوينىر، كوچه يه چىخىب قونشو قىزلاralا اويناييردىلار. ائله كى، گۈرچىنلىر

گئرونمز اولوردو، قیزلار او ساعات بیلیردیلر کی، آغا علی بیر آزدان اوز " پوستوندا " قرار تو تاجاق. بو دفعه ده بىله اولدو. آغا علی گؤپرچینلری راحاتلایاندان سونرا آواراچیلیدان تىنده دایانیب گلیب-گئدنی گۆزدن قوبیموردو.

-آى قیز، هارا گئدیرسн؟ الیندە تو تدوغون ندیر؟

اسمر قورخودان جاواب وئرە بیلمە دى. آغا علی قیزین جاواب وئرمە مە سىندىن داها دا جوشدو:

-الینى نه برک-برک سىخىسسان؟ آج، باخىم!

اسمر الینى آرخاسىندا گیزلىتمە يە چالىشدى. اوووجوندا ساخلا迪نى ايکى ماناتى اوندان قوروماق اوچون الینى داها برک سىخدى. آغا علی اسمرى اوزونە طرف سىسلە دى:

-آى قیز، ياخىن گل گۈرۈم. نىيە قورخورسان؟ سنى يېمېجم كى؟ بىلمك ايستە يېرم گۈرۈم، الیندە گیزلىتىيگىن شئى ندیر؟

اسمر گىپىنۇز اولموش كىمى آغا علېگە طرف آددىملادى. اونون گۆزلىيندە پارىلدايان اىشارتىيدان قىزىن بىنинە ويچ-ويچە دوشدو. قورخا-قورخا گلیب آغا علی نىن قىنшиرىنده دايىندى. اللرينى آرخاسىندا چارپازلامىشدى. اوغلانىن اونون اللرينى گوجله آچاجاغىيندان احتياط ائدىرمىش كىمى بارماقلارينى بىر-بىرىنە كىلىدله مىشىدى. آغا علی زهملى سىسلە دىليلىنى:

-اللرينى آچاجاقسان، يوخسا من آچيم؟

اسمرىن قورخودان سسى باتمىشدى. محللە نىن بوتون قیزلارى آغا علiden قورخوردو. قارداشى اولان قیزلار بىر آز اوركلى ايدىلر. آغا علی اوزوندىن بئيوىك اولان اوغلانلارдан چكىنيردى، اونلارين باجىلارينا چوخ سۈز آتا بىلمىردى. آنجاق اوزوندىن كىچىك اوغلانلارين باجىلارينا ساتاشماقدان چكىنميردى. اسمرىن ايسە قارداشى، اوستە ليكده آتاسى اولمادىغىيندان آغا علiden

چوخ قورخوردو. ھم ده آغا علی اونو حدلە میشدی کی، آناسینا بیر سؤز دئسە اوزوندن کووسسون.

آغا علی اسمیرین گوجسوز قوللارینى قاباغا دارتدى. بالاجا بارماقلارینى آچىب قىزىن بايقادان برى اوووجوندا گىزلىتىگى پولو گۇرۇب كىفى دورولدو:
-اسمىر، سن نه ياخشى قىزىسان! بو پولا نه آلماق ايستە بىردىن?
قىزىدان سىس چىخىمادىغىنى گۇرۇب علاوه ائتدى:

-بو پول منه چوخ لازىمدىر، ائشىتىدين؟ بونو من اوزومە گۇئىتۈرمە، سىنسە ئوھ قايىدارسان، آنانا دئىرسىن كى، پولو ايتىرمىسىن، آتلاپىدىن؟ آرتىق -اسكىكى دانىشان اوزونو اولموش بىل! هېچ كىمە هېچ نه دئمىرسىن. ايندىسىنە ھايدى، گئتى!
اسمىر قورد آغزىندان قورتولمۇش معصوم قوزو كىمى دالا چئورىلىپ قاچدى. اللرى نىن آغرىسىنى ايندى حىس ائتدى، بارماقلارینى سىخماقدان دىرناغى اتىنە گىرمىشدى. اسمىر پرت اولموشىدۇ، ھىشقىرىيەق اونو بوغدو، گۆزۈندەن ياش بولاق كىمى قايناماغا باشلادى. آناسینا نه جاواب وئرە جىڭدى؟ نئجە دئىه بىلەرىدى كى، پولونو آغا علی اليىندىن آلدى؟ قوشۇلار آراسىنە نىفاق دوشىزدىمى؟
نهايات، آغا علی اونو اولدورمزىدىمى؟ آغا علی اونا تاپشىرمىشدى: " بو ايشى كىمىسى يە دئىسن سىن اولدوررم ". اسمىر بونلارى دوشۇندۇ كىچە داھا دا كۆورە لىر، آغلاماقدان باشقۇ چارە سى قالمیردى.

گون آيىلمىشدى. گولدانە خالانىن اىشدن باشى آيىلاندا اسمىرى سىسلە دى. اسمىردىن سىس گلمە دى. او، بىر آز دا گۇزىلە مىگى قرارا آلدى. قىزىن گئتمىگىنىن بىر ساعاتا ياخىن واخت اوتوردو. او ايسە گلىپ چىخماق بىلەرىدى.
آنانىن اورگى ناراحاتلىقلا دۈيۈنە يە باشلادى، كوچە يە چىخدى.

كوچە ده كى اوشاقلارдан اسمىرى سوروشىدۇ، " گۇرۇم " دئىن اولمادى. مسمە خالا دوکانا طرف گئتىدى. " بلکە، دوکاندا نۇوبە دىر، يابىدیر، ھامى بازارلىق ائدىب باغا كۆچمە يە حاضيرلاشىر. يقىن اسمىر نۇوبە ده دوروب، بالاجا

اولدوغوندان آغارضا اونو گۈرمور ". بئله دوشونن گولданه خالا آغارخانین قاراسينا دئىيىمه يه باشلادى: " آى نايىساف، بو كۈرپە نى نىيە يولا سالميرسان؟ طيفيل گۈر نىچە واختدير بوردادىر. بئش بؤيوك يولا سالاندا، بىر ده اوشاشق يولا سال ". بو فيكىرلە گولدانه خالا دوكانا چاتدى. بير-ايكى آلېجىدان باشقما هئچ كىمى گۈرمە دى. ياخىنلاشىب آغارصادان اسمرى سوروشدو. آغارضا بو گون اونو گۈرمە دىيگىنى دئدى. آنانين اورگى قوپىدو. عاغلىينا جوربجور قارا-قورا فيكىرلر گلدى. " بو قىزا نه اولدو بئله، يئره مى باتدى، گۈئىه مى چىخدى؟"

گولدانه خالا گئرى دونوب ائويىنه سارى گىتتى. " يقىن، قىز ايندى ائوده اولار. گۈرە سن هانسى قونشودا ايمىش؟ " اوزلۇ گوندە بئله فيكىرلشن آنا بىيلىرىدى كى، اسمىر چوخ دا قونشولارا گىتتمىگى خوشلاميردى. او، هئچ واخت آناسىنى تك-تنها قويوب قىزلا را قوشولمازدى. آناسىنا باغلى قىز ايدى. آناسى گئچە-گوندوز عطرىينى ده اوندان آلىرىدى. هم ده اونا يازىيغى گلىرىدى. آناسى گئچە-گوندو زايىلە بىردى كى، تكى قىزلا را آج قالماسىن، چىلپاق قالماسىن، قونش اوشاقلارين يانىندا گۈزو-كۈنلۈ توخ بؤيوسونلر. اسمىر بالاجا اولسا دا، بوتون بونلارى اوز عاغلى ايلە، فەھمىلە حىس ائدىرىدى.

گولدانه خالا قان تر قارانفس ايچىينde ائوه چاتدى. بير-ايكى دفعە اسمرى چاغىردى. اونون سسىنە هاي وئرن اولمادى. گولدانه خالا دىوار قونشوسو روبعابە نى سىسلە دى. آغا علينى سوروشدو، اسمىر گۈروب-گۈرمە دىيگىنى بىلمك اىستە دى. آغا على محللە نى بئش بارماقى كىمى تانىيىرىدى. كىمىن ائويىنه كىم هاردان گلدى، كىم هارا گىتتى، كىم هانسى ايشلرلە مشغۇلدۇ... روبعابە خالا قونشوسونا جاواب وئردى:

-گولدانه باجي، بودئى، آغا على، باياقدان گۈئيرچىنلىلە مشغۇلدۇر. دئىير، اسمىر بى گون هئچ گۈرمە يىب.

گولданه خالا بو خبردن لاب سارسیلدی. آخیرینجی اوميدی آغا على ايدي. اگر او دا دئيرسه اسمرى گؤرمە بىب، اوندا اونون ائوی يىخىلىكى! قىزى يماشىن ووروب، يا دا اونو اوغورلا يىيلار. " دىلىم-آغزىم قوروسون، بلکه اونو اولدوروب قويوبا آتىيلار، يا دا ماشىن ووروب، اونو دا گۇئتوروب آرادان چىخىيلار كى، ايزى ايتىرسىنلر؟ ". گولدانه خالا عاغلىينا گلن بو فيكىرden دلى اولدو، اىكى اللى دىزىنە ووردو. يئىيدىن روبعابە نى سىلسە دى:

-آى روبعابە، دئە كى، ائويم يىخىلىپ، اسمر يوخدور. اونو يقين اولدوروبلر.

يوخسا بو واختا قدر، هاردا اولسىدەي گلىپ چىخاردى.

گولدانه خالا يانىقلى-يىنېلى اوخشايىپ آغلاماغا باشلادى. روبعابە تئز اونلارا كىچدى. او دا سئويملى قونشوسونا قوشلوب آغلادى. قونشۇ حېطىلەرن آغلاشما سىسى ائشىدىن آروادلار بىر-بىر گولدانه خالا گىله يىغىشىدىيلار. بد خبر بوتون محللە يە يايىلدى. آروادلار دسته-دسته اولوب ياس يئرىنە آخىشىرىدىيلار. گولدانه خالانىن باشىنا گلن بىدېختىلەيە وايسىنېپ گۆز ياشى آخىدىرىدىيلار. اسمرى تانىيان قونشولار اونو اوخشايىپ آغلائىردى. قىزجىغازىن اولوم خېرى محللە نىن ساحە مۇوككىيلەنە دە چانتى. او، عملىيات دىستىسى ياردەيip آختارىشا گۈئندىرى. اوزو ايسە ياسا گىلدى. يئرى دوشدو كجه قونشولارى دىننەرىدى. گۆزو آغا علىگە ساتاشدى. الى نىن اىشارە سى ايلە يانينا چايىپ، سورغۇ-سولا توتدو. بو اوغلاندان گۆزو هېچ سو اىچمىردى. آغا على گۆزۈنۈ يېردىن چىكمە دن " گۈرمە مىشىم " دئى.

گولدانه خالا دايىنمادان دىل دئىپ آغلائىردى:

-آى منىم عزيز قونشولارىم! سىز بلکه يئرىنى يىلىرىسىنىز؟ بالاما نە اولدو؟ او طېفىل كىمە ئىليلە مىشىدى؟ گول پارچاسى كىمى اوشقەن ايدى، بىر او آلالە بىلىرىدى منىم بالام نئجه طېفىل ايدى. اونو كىم اولدوردو، هارا آپاردىيلار؟ اونو آتاسىز بئويودوردوم، نە ازىت چكىرىدىم. او، عاغىلىلى بالا ايدى، اونون نە گوناھى

وار ايدى كى، اونو اولدوردولر؟ آى قونشولار، كۆمك اىدىن، هېچ اولماسا اونون اولدوسوندن-قالدىسيندان بير خبر بىليم. واى، واى، منيم اىستكلى بالام، عاغىلىل بالام! سن اولسى بالا دئىيلدين. كىيم سنه قىيىدى؟ اللرى قوروسون بايسين ! بالام كىيمە نئيلە مىشىدى؟

آروادلارين گولدانه خاليا لاپ يازىغى گلدى. اونون سىسىنە سىس وئرىب آغلاشىرىدىلار. بىردىن ائيوندان بىر كۆلگە دوشدو. كىمسە تىرك و خىردا آددىملارلا ائيونانىن مەھجرىنە ياخىنلاشدى. سوراھىدىن توتوب تعجوبلە حىطە توپلاشىپ آغلايان آداملارا باخدى. اسىمى بىرینجى آغا على گۇردو. سئوينجدىن آغا على نىن گۆزو ايشىلدادى. مووككىلى دومسوكلە بىب الى ايلە ائيونانى كۆستردى. مووككىل اىكىنجى مرتبە دە قوروپوب قالمىش اسىمى گۈرنىدە حىيرتىندن گۈزلىرى بىلدى. آروادلار مووككىلىن باخىشلارينى توتوب يوخارى باخدىلار. اونلارين اىچىندن بىر اوغولتو كىچدى: "اسمر". ھامى بىر نفر كىمى اونون آدىنى پىچىلدادى. آغلاشما سىسى خىرپ كسىلىدى. مىممە خالا بو دفعە سئوينجدىن آغلايىردى. آياقلارى طاقتىن دوشدو يوندن يئرىندن ترپنە بىلمىردى. اسىم بىر آز اۋۇنە گلىپ اىكىنجى مرتبە دە يواش-يواش آشاغى ائنمە يە باشلادى. گلىپ آناسى نىن قىشىرىنده دايىندى. دؤيوکە دؤيوکە سوروشدو:

-انا، نىيە آغلايىرسان؟ بو آروادلار نىيە بورا يىغىشىپ؟

آناسى گۈز ياشلارى اىچىندە بوغولا-بوغولا دئىدە:

-بالا، اسىم، گۈر سىنى نىچە ساعاتدى آختارىرام. گزمە دىگىم يېر، باخىمدىغىم كونج-بوجاق قالمادى. سن آنانى اولدورموشدون كى... ھارادا ايدىن بو نىچە ساعاتدى؟ دىلىم-آغزىم قوروسون، ھامى سىنى اولموش بىلېپ آغلايىردى.

گولدانه خالا بونو دئىيب داها بىر كەن ھۆنكۈردو.

اسمر آناسينا سىغىنىدى:

-آن، گورдум يوخوم گلير، چيخدىم يوخارى، يوكون دالى سرين ايدى، او را
گون دوشموردو. ائله اورادا جا يئرە اوزاندىم. اوزوم ده بىلمە دن يوخو منى آپارىب.
آنا گۆز ياشلارينى كلاغايسى نين اوجو ايله سىلىپ، مذمتله قىزينا
باخدى:

-قىزىم، من سنى دوز آلماغا گۈندرمىشدىم، هئچ اولماسا، من اولموش آنانا
دېيدىن، سونرا گەدىب ياتايدىن. من نه بىلەيدىم، سەن گلېپ يوخاريدا ياتمىسان؟
اور گىمى قوپارتدىن كى؟... دوز آدىنىمى؟

اسمر بىر آناسى نين اوزونە، بىر مۇوككىلىن اوزونە، بى ده آغا على نين
اوزونە باخدى. آغا على نين اوزو بوزارمىشدى، بىكلرى بىر يئرده دورموردو. قورخو
حىسىلە اسمرىن نه دئىه جىگىنى گۆزلە يېرىدى. اسمر گۆزلىرىنى آغا على نين اوزونە
ديكىب، قطعىتلە دئدى:

-يوخ، آنا، آلمادىم، آلا بىلمە دىم، اىكى ماناتى ايتىرىدىم، سەن حىرصلنمە
بېھسەن دئىه گىزلىنجە يوخارى چىخىپ ياتدىم. سىزىن سىسينىزه اوياندىم،
آغلاماسايدىنىز ھله ده ياتاقادىيم.

اسمر بو سۆزلرى بىر نفسە، آغا على نين گۆزلىرى نين اىچىنە باخراق
دئدى. مۇوككىل اسمرىن سۆزلرىنى شوبەلنمىشدى، موعلماى طرزىدە آغا علىگە
باخدى. آغا على گۆزلىرىنى اسمردن گىزلىتمە يە چالىشاراق باشىنى يېردىن
قالدىرىمىرىدى. او، موقصىر آداملار كىمى للرىنى آرخاسىندا چارپازلادى. بىر آياغى
نин اوجو ايله يېرى ائشىرىدى. مۇوككىل بىر سۆز دئمە دن خىطدىن چىخدى.
آرودالار گولدانە خالا ياخىنلاشىپ داغىلىشىماغا باشلا迪لار. آخىرىنجى
چىخان ايسە آغا على اولدو. گولدانە خالا ائوه كىچمىشدى. آغا على ھله ده
يېرىنىدىن ترپىنمه بېھن اسمرە ياخىنلاشىپ اىكىسى نين ائشىدە بىلە جىگى سىسلە
ونا دئدى:

-اسمر، سن دوغرودان دا ياخشى قىزسان. بالاجا اولسان دا، منه اسل كىشىلىك درسى وئردىن. بو منىم عۇمۇمۇن آخىربىنا قدر درس اولار. آغا على باشىنى آشاغى سالاراق حىطىن چىخدى. اسمر آناسينا كۈمك اوچون اىپھرى گىتتى.

هئیوا چیچکلری

پاییزین یومشاق نفسی دوپولماقدا ایدی. آوقوستون آخیرلارینا آز قالمیشدی. کؤچری قوشلار کیمی، اینسانلاردا پاییزا دؤننده ایستی یووالارینا قاییتماغا باشلاپیدیلار. بؤيوکلر، والیدینلر بیر-ییغیش اندیر، اوزلریله شهره آپاراجاclarی آفادانلیقلاری قابلاشدیریر، یورغان-دؤشكى ملffe لرله باغلابیدیلار. باغ مؤوسومو عرفه سینده بیشیردیكلری آغ گیلاس، انجیر، توت موربیه لری دولدورولموش شوشە قابلاری احتیاطلا کاردون يشیکلرە قويوب قوتونون آغزینى كندىرلە سارپیدیلار. شوشە بوتولکالارا دولدورولموش بهمzin قىشىن سوپوغوندا عوضى يوخدور. نزاكت و اونون باجىسى دوشاب ايچىمگى خوشلاماسالاردا توت چىرپماقدا آنالارینا خىلىي كۆمك ائتمىشدىلر. اونلارين ياي بويو چىكىكلرى زحمت هدر گىتمە مىشدى. تىغانلۇميش يوكە باخاندا نزاكتىن اورگى فرحدن كۆكسونە سىغىمىرىدى. بىس نە؟! جوربىجور موربىه لر، دوشاب، كۈلگە ده قورودولموش توت قوروتسو، حتى قورو دولموش قىزىلگول لچىكلرى - بوتون بونلارين ھامىسىندا اونون امگى واردى. نزاكتىن يادىنا گلىپ. بىر دفعە او اوشاق اولاندا (ايىدى ده هله اوشاقدىر) قونشو معصمه خالا اونلاردان دوشاب عالىب خستە لنميش اوغلۇنا ايچىزدىرمىش و اوغلان تئزلىكله ساغالمىشدى. معصمه خالا قونشوسونا آلقىش-دواعى ائندىنە آناسى نزاكتى گۆستەریپ دئمىشدى:

- آلقىشلارين نزاكتە آيدىدیر. او كۆمك ائتمە سە يدى، من بو قدر ايشىن عۆھەدە سىندىن گله بىلمىزدىم. او منىم ھم آنام، ھم آتام، ھم ده بالامدى.

معصمه خالا بو دفعە اوزونو نزاكتە تو توب دئىير:

- منیم نازلی - دوزلو قیزیم، الله گونونو آغ ائلسىن، سن اولماسايدىن، يقين اوغلوم بىتلە تېرىلىكالە ساگالىب آياغا دورمازدى. آلاھ سنى ساخلاسىن، گۇر سىنىن توپوندا معصمه خالان نە ائدە جى؟

سارا اوژونو او قدر ده اىشە وئرن دېيىلدى. آناسى ايش تاپشىراندا «ياخشى» دئسە ده باجىسى نىن يانينا گە لر، اوز ايشلىنى ده اونا حوالە ائدر و قونشۇ اوشاقلارين يانينا قاچاردى. طبىعىتجە چوخ خوشخاسىت و حليم بىر قىز اولان نزاكت باجىسى نىن هر شىلتاقلىغىنا دؤزىر، هم اوز عوضىنە، هم ده باجىسى نىن عوضىنە ايشلەرىدى.

ايىندى بوتون بونلارى اورگىنده گۇئىرۇن-قوى اىدن نزاكت ماشى نىن گلدىيگىنى گۈرۈپ يوكلەرى ماشىنا يىغماق اوچون آناسىنا كۈمك ائتمە يە باشلاادى. خىطى باشدان-باشا مىوه ليكلە، انجىرلە اورتولو اولان بالاجا اىكى اوتابقلى باغ ائۋىنده نە قدر يوك وار ايمىش؟ داشىدىقچا قورتارماق بىلمىردى. «جان آنا، منیم سادە، سادلۇوه، زەختىكىش آنام! قىزلارى نىن قايغىسىز، احتىاج اىچىنده ياشاما ماسى اوچون بوتون يايى قارىشقا كىمى ايشلىمىسان، چابالا ميسان. اوزون، اللرىن گونشىدىن قاپقا را يانىب. قالانىنى دا اود-اوچاق دا قارسىيەب. آنچاق، آنا، سە نىن بىشىرىدىيگىن موربىه لرىن عطرىينى من هئچ يېرده دويا بىلمىرم. هلە رنگلەرى... آغ گىلاس موربىه سى اىچرىسىنە سانكى رىنگ قاتمىسان، قىزىلى گونش شعاعسى كىمى پارىلدايىر. معصمه خالا دەميشكىن موربىه دېيىل اى، چىراقدىر، چىراق. اوزومدىن دوزلتىدىكىن آبقدار، قونشۇلارىن دىلىينىدە ھمىشە تعرىفleh نىر. بىزى قىدلە چاى اىچمە يە قويىمۇسان، مۇوربىلە اىچىن، دېيىرسە. انجىر قوروسو ايلە اىچىن دېيىرسە. اور گىنizه، جىرىنىزه خىيىرىدى دېيىردىن. بىز دە سىنىن بىر سۆزونو اىكى ئەلمىرىدىك. آخى، سن بىزىم بىر جە آنامىزسان، عزيز، مەھرىيان آنامىز. سن بىزىم هر شىئىمىزسە - آتامىز دا، آنامىز دا، قارداشىمىز دا... عزيز آنام... قوى بؤيۈيۈم، سنى قويىمارام داها ايشلە يىسن. هر اىشى اوزوم

گۆرم. سئين ايشله مکدن دويون دوشموش، قابار باغلاميش اللرينى اۋزوم اوپە-أۇپە سىغاللايجام»...

- نزاكت، قىزىم او بوخچانى وئر بورا گۆرم، بو طرفده بوش بئر وار!
گۆرم اورا يېرىشدىرىه بىلرم؟

آناسى نين سىسى نزاكتى اۋز خيال دونياسىندان آيىرىدى. ماشىنин يانىندا نه واختدان دايىندىغىنى خىالىندان كېچىرىدى. تىز ال-آياغا دوشوب قالان شىئىلىرى ماشىنин اوستوندە دايىنمىش آناسينا وئرمە يە باشلادى.

ماشىنин يوك يېرى دولمىشدو. يوكلرىن آراسىندا قىزىلار اوچون يېر دوزلتىمىش آنا اۋزو ده اونلارين يانىندا اوتۇرماغى قرارا آلدى. حىيرپارالارىنى تك قويىماغا اورگى گلمە دى.

آنا ماشىنдан يېرە سىچىرادى. ايچرى كېچىب اوتاقلارا بىر ده نظر سالدى. قاپىنى قىفiliلايىب آچارى بويىنندان آسى. هله لىك باغ مؤسومونو داوم ائتدىرين مئھرىيان قونشولارى ايله ويدالاشىب ماشىندا اۋز يېرىلىنى توتموش قىزىلارى نين يانىنا قالخدى.

ماشىن يولا دوشدو. ايکى ساعاتدان سونرا نزاكتىگىل آرتىق شهر ائولرىنده ايدىلر. يوکو ماشىنдан بوشالدىب سوروجونو يولا سالدىلار. ناهار ائتمە دن باغاندا گىتىرىدىكىلارى يوکو و قىش اوچون حاضىرلادىقلارى ارزاقى يېر بە يېر ائتدىلر. سونرا ايسە يوپۇنوب سرىنلندىلر. گۇنورتا يئمگىنە باغدايىكن بىشىرىپ حاضىر قويدوقىلارى كوفته-بۇزباشى قىزىدىرىپ سوفرە يە قويدولار.

سئىتىابرىن ۱-ى ايدى. نزاكت تىزدىن دورموشدو. دورموشدو دئىننە، هئچ ياتمىشىدى كى؟ بو گىچە سئويندىگىنندن گۈزۈنە يوخو گەتتىمە مىشىدى. مكتبه گىنە جىكى. بو اونون ان بؤيوک آرزوسو ايدى. قونشونون قىزى مكتبەدە اوخويوردو. هردىن قونشۇيا كىچىن نزاكت مكتبلى قىزىدان بعضى شىئىلىرى منىمسە مىشىدى. قونشو قىزى اعلاچى ايدى. نزاكت ده اۋزونە سۆز وئرمىشىدى كى، او دا موطلق

اعلاچى اولاچاق، يولداشلاريندان فرقلنە جك. نزاكت فيكيرلشىدىگى كىمى ده اولدو. درسلرىنندن الا اوخويوردو. مكتب كىتابخاناسى نىن ان فعال عوضولرىنندن بىرى ايدى. كىتابخانادا اوخومادىغى اوشقاق كىتابلارى قالمامىشدى.

نزاكت آرتىق ٤-جو صىنيفده اوخويوردو. اعلاچى اوخدوغوندان موع عليهمى اونو همىشە ئۆن جرگە يە قويوردو. صىنيفين اوزونو آغ ئىلە دىكىيەندين مكتبىن بوتۇن موع عليهمى اونو سئويردى، بىر جە جوغرافىيا موع عليهمى سى محبوبە موع عليهمىن باشقادا. محبوبە موع عليهمىن نزاكتى گۈرمە يە گۈزۈ يوخ ايدى، اونا قارشى اورگىننە كىن، حسد، پاخىلىق باش قالدىرىمىشدى. موع عليهمىن قىزى مىرووارى نزاكتلە بىر صىنيفده اوخويوردو. مىرووارى ده ياخشى اوخويوردو، آنجاق نزاكتە چاتا بىلمىردى. محبوبە موع عليهمى باشقادا موع عليهمىن خواهىش ائتمىكەن اوسانمیردى. او، قىزىنى مكتبىن بىرىنجىسى ائتمك اىستە بىردى. اونا گۈرە، بىرى گىلدى-گىلمە دى، نزاكتى سانجىر، جوغرافىيا فننىنندن قىمتىنى آشاغى سالماقلارا اونو اعلاچىلار جرگە سىنندن سىلمك اىستە بىردى.

... هر ايل اولدوغو كىمى، بو ايل ده ٩ مائى بايرامىنى طنطنه ايلە قىيد ائتمك اوچون برك حاضرلىق ايشلرى گىنديردى. شاگىردلر قروپا بؤلۈنور، هرە سىنه بىر اىش تاپىشىرلىپىردى. كىميسى رقص اوئىرە نىر، كىميسى موحارىيە يە، قلبە يە آيد شعرلە ازېرلە بىر، كىميسى موحارىيە وئىرانلارينى (اشتراكچىلارى) تبرىك اوچون چىخىش حاضرلا بىردى.

نزاكت اىسە بؤيوک صمد وورغۇنون ايلك آذربايجانلى طيارە چى قادىنى لئيلا مممدىليلە حصر ائتىدىگى «لئيلا» شعرىنى ازېرلە مىشىدى. شعر دئمك اوچون او، تام حاضر ايدى. بىر جە قالماشىدى گول دستە سى آلماق. هر بىر شاگىرد اۋز چىخىشىنдан سونرا هرە سى بىر وئىترانا ياخىنلاشمالى، گول دستە سىنى وئە رك اونو تبرىك ائتمە لى ايدى. بىس ايندى نزاكت آناسينا نئجە دەسىن كى، سحركى بايراما گول آلماق لا زىمدىر. ئىلە بو گونون اۋزونە قدر آناسى

سۆز آراسى دئىيردى كى، ماعاش آلماغا بىر نئچە گون قالىب. گرک احتياط پولوموزو ائله خوجله يك كى، آيىن باشىنا قدر بىزى گۇرسون. نزاكتىن بىتىنى سورعتله ايشله مه يه باشلادى. آناسى نىن بو جومله سى بىتىنинدە تىز-تىز جۇولان ائديب اونو ساكىتلىشمە يه قوييموردو. ائشىدە جى «يوخ» كلمە سى اونو تشوىشە سالىردى. ائله شئى اولامرى كى، او مكتبه گولسوز گىتسىن؟ هانسى اوزلە گئىردى؟ اونا نه دئىردىلر؟ اونو قىنامازدىلارمى؟ «بىر دستە گول نه اولان شىئىدىر، اونو آلامامىسان؟»

بىردن يولداشلاردى اونو و آناسىنى خسىس آدلاندىرالار. اوندا نئجە اولسون؟ آخى، اونلار خسىس دئىيللە! سادجه اولاققى گول آلماغا اونلارين پوللارى يوخدور. آناسى نىن گوله وئريلەن پولا حىيفى گلىرىدى. دئىيردى گولە وئردىم پولا گىدىب بىش كىلو «پسوك» آلام، چايىنizى شىريين ائديب اىچرسىز.

نزاكت اودلا-سو آراسىندا قالمىشدى. نه آناسىنдан كىچە بىليردى، نه ده مكتبه گولسوز گئدە بىلدى. اورگى چىرىپىنماغا باشلادى. نه اولورسا-اولسون، آناسىنдан گول آلماغى خواهىش ائدە جىكدى. قوى اونا چىت دون آلماسىن، اونون پولونا گول آلسىن، او دا او بىرى اوشاقلار كىمى مكتبه آلياچىق، فرحلە گىتسىن. قوى گورسونلر كى، او يېتىم دئىيل، آتاسى چوخدان دونىاسىنى دىيشىسە ده آناسى اونا ھم ده آتادىر. اورگى دؤйونە-دؤйونە آناسينا ياخىنلاشدى، قىريق-قىريق سىسلە، يواشdan دىللەندى:

- آنا... بىليرسن، صاباح مكتبيمىزدە بايرام تدبىرى وار،... ٩ مائى گونو.
موحارىبە ايشتىراكچىلارىنى تېرىك اشىمە ليگىك، ھامىمىز...
آناسى نزاكتىن نه دئمك اىستە دىينى باشا دوشىمە يه چالىشدى. نزاكت
آناسى نىن دىنمنە دىيگىنى گۈرۈب اوركلەندى، سۆزۈنە داوام اشتى:

- آنا، اوشاقلار ھامىسى بازارдан گول آلاجاقلار، ياخشى، تز ھ تر گول اولمالىدىر، قىرمىزى قرنفيل گوللەردىن آلمالىيق. آنا، سەن دە منه گول آلارسان؟ آنانين سوسماغانى نزاكته بىر ايل قدر اوزون گلدى. ايندېجە ئاشىدە جى «يوخ» كلمە سىنه جاواب آختارىرىدى. آناسىنى ايناندىرىمالى ايدى. گولو اولماسا مكتبە گىنده بىلمىزدى. بو بىاييرچىلىقدان نىجه قورتارا بىلردى؟

آنا الينى جىيىنە سالدى. اونون جىيىنەدە همىشە خىردا پوللار اولوردو.

«نزاكت، آل بو پولو، تئز قاچ، بىر چۈرك آل». «نزاكت، آل بو خىردانى، گئت بىر پاچكا دوز آل گىتىر، آغ دوز اولسۇن، ها...!» نزاكت ائله بىلدى كى، آناسى ايندى دە اونو ياخىردا بىر چۈرك، ياخىردا شەئى آلماق اوچون دوكانا گۈئىندرە جىك. يوخ، دئىيە سەن آناسى بو دفعە اونو باشقۇ شەئى آلماق اوچون گۈئىندرە جىكدى.

آنا الينى خىيلى جىيىنە ساخلاڭدى، جىيىنە ئاشلە دى، نىيىسە اليلە يوخلاڭدى، سايدى. نهايت، الينى جىيىنەن چىخارتىدى. نزاكت گۆزلەرنى آناسى نىن جىيىنە دىكىميشىدى. نظرلەرنى آناسى نىن جىيىنەن چىخارتىدىغى اليىنە طرف سوروشدو. آنا قېيىكلەرى اووجوندا برك-برك سىخمىشىدى. نزاكتىن يالوارىش دولو باخىشلارىنى حىس ائذىب اووجونو آچدى. قېيىكلەرى نزاكته اوزاتدى. نزاكتىن اوستوندن سانكى داغ گۈئورولدو. الينى تئز آناسى نىن اليىنە توخوندوردو، قېيىكلەرى گۈئورودو. بونو ائله بىر جىلدىكەلە انتدى كى، سانكى آناسى نىن فيكىرىندن داشىناباجاغىندان قورخوردو.

نزاكت قېيىكلەرە باخدى، بىر دنه ۱۰ قېيىكلىك، ايكى دنه ۲۰ قېيىكلىك ايدى.

نزاكتىن اورگى يېرە دوشدو. «بو ندىر، آى آنا؟ بوناكى گول دوشمور؟ من نە ائدە جىيم؟» آنا قىزى نىن اورگىنەن كىچىنلەرى اوخويورموش كىمى دىللەندى:

- قىزىم، بىز قرنفيل آلا بىلەرىك، اۋزو دە بازاردان... گئت، قونشوموز ستتار موع عليهمىن ياخشى قىزىلگوللەرى وار، اونا دئە كى، سحرە سەنە گول لازىمىدىر، درىپ وئرسىن. بولۇنو وئر، گوللەرنى گۈئور گل.

نزاکت يئریندە دونموشدو. ۵۰ قپییه گول دوشموردو. بونو او، ستار موعليمه نئجه دئيە جكدى؟

- نزاکت، جلد اول، تئز گئىت گل، ايشيميز چوخدور...

نزاکت يوخودان آيلان كىمى اوaldo. بير آنلىق دوروخوب قالدى، گئتسىن، گئتمە سين؟ هر حالدا گىتسە ياخشىدير، گولسوز مكتبه گىئىه بىلمىزدى كى...

نزاکت قېيىكلرى برك-برك اووجونا سېخىمىشىدى. قېيىكلرى ايتىرە جىگىنдин قورخوردو. او، يئریندن ترپىندى. گون برك شاخىگىردى. نزاکت تئز-تئز يېرىدىگىنдин و هيچاندان قان-ترە باتمىشىدى. ستار موعليمگىلە نە واخت چاتدىغىنى حىس اتتەمە دى. ياخىنلاشىب آلاقاپىنى دؤيدو. بير آز قاپى دالىندا قالدىغىنidan اورگى شىدلتە دؤيۇنمه يە باشلادى. «بىردىن ستار موعليم ائودە اولماز، يا باشقا يئە گىتمىش اولار، اوnda من نئىلە يرم؟ مكتبه گولسوز نئجه گئدرم؟ اوشاقلارىن، موعليملەرن اوزونە نئجه باخارام؟ واى، واى... من باتدىم».

نزاكتىن اورگى كىردىن پارتلاماق درجه سينه گلىمىشىدى. باشىنى آشاغى سالىب باغلى قاپىيا بير دە نظر سالدى. بالاجا گوپپوش اللريلە قاپىنى ايكىنجى دفعە دؤىيمە يە باشلادى. خىطىن او باشىنidan زھمىلى بير سىس ائشىدىلىدى:

- آ بالا، كىمسىن اوردا، قاپىنى نؤشون سىندىرىرسان، آى ولدوزنا! گلىرىم دە، بير صىرىن اولسون!

نزاكتىن بو دفعە كىشى نين آجيقلى سىسىنidan واهىمە يە دوشدو. «يقيقى منه آجيغى توتىدو، او، منه گول وئرمىھ جك...». قاپى نين دالى وورولو ايدى. نزاکت ياخىنلاشان آياق سىسلەرindن باشا دوشدو كى، گلن صاحبىيىدىر. هم دە اونو يولداشلارى آراسىندا خجالت حىسىنidan قورتاراچق ستار موعليمدىر.

ستار اورتا مكتبىدە اوزون مودت موعليم ايشلە مىشىدى. چوخدان تقاعودە چىخدىغىينا باخماياراق، بؤيوىكدىن-كىچىيە هامى اونا «ستار موعليم» دئىيردى. او، چوخ امكىسۇر ايدى. اونا گۈرە بالاجا خىطىنinde كى تورپاقدا جىنن ياراتمىشىدى.

سیرا ايله گول کوللارى اكمىشدى. قىزىلگولون بوتون نؤوعولرىنى اوز اليله باسىرىب بىچرىرىدى. قوشلار دا بو جىت مakanدا قاناد ساخلايىر، اوزلرىنه يووا قورور، بولبول دايىنمادان جه-جه ووروردو.

ستtar موعليم آلاقاپى نين جفته سىنى قالدىردى، قاپىنى آچدى.
قارشىسىندا بالاجا بير قىزىن بويونو بوكوب دوردوغونو گوردو. ستtar موعليمين ياشى اوتسە ده اوز كىشى گۈزلىكىنى، اوجا بويونو ساخلامىشدى. كىشى نين اوجا بويو يانىندا داها دا بالاجا و جىلىز گۈرونن نزاكت تىترە يە-تىترە يە اونا باخىردى.
كىشى نين جىنگىلتىلى سىسىنى اشىيدىنده نزاكت داها دا بوزوشدو.

- آى قىز، دىللەن گۈرۈم، نىيە گلمىسىن؟ نە ايستە يېرسىن گۇنون بو قىزمار واختىندا؟

نزاكتىن يول بويو ازبرلە دىگى سۆز بىر آنلىق يادىندان چىخدى. ككلە يە-
ككلە يە دىللىنىدى:

- بىليرسىز.. منىم ۵۰ قىيىگىم وار.. آنام دئى كى، منه گول وئرە سىز،
من صاباح مكتبه شنلىكى گىتمە لىيەم ...

ستtar موعليم قىزىن سۆزونو يارىمچىق كسى:

- نئچە قىيىگىن وار دئىدىن؟

- ۵۰ قىيىگىم ...

- آج گۈستر گۈرۈم!

نزاكت هىجاندان بىر-بىرينه ياپىشمىش بارماقلارىنى آچدى. اووجوندا توتدوغۇ قىيىكلرى ستtar موعليمە گۈستىرىدى.

- آى قىز، هئچ اوتانمىرسان، يالان دانىشىرسان؟! من بويدا آداما يالان دانىشماق هاردان آغلىنا گلدى؟

- من...، هئچ بىلمە دىم...، منىم اوچ دنه قىيىگىم وار ايدى... بىرى يوخدور، ۲۰ قىيىگىم يوخ اولوب. ايتىرىدىم، لەپ يقين ايتىب...

- بو نئجه اولور، پولونو ايتيريرسن؟

- آتام قبرى، من يالان دانيشميرام. من هنچ يالان دانيشنانلارى دا سئوميرم. آنام منه ۵۰ قېپىك وئرمىشدى... ايندى اوونون ۲۰ قېپىگى يوخدور. دوز دئىيرم، اينانىن...

نزاكتىن گۆزوندە گىللەنمىش ياش ياناغىندان آشاغى سوروشدو. ستтар موعليم بير آزجا يومشالدى. قىزجىغازىن گۆز ياشلارينا ايناندى. باشى ايله گل ايشاره سى وئرىب گول كوللارينا طرف گئتىدى. تزه آچميش قۇنچە لره باخدى. ياخىنلىقىداكى آغاچىن بوداغىندان آسلىمىش تىنك قايچىسىنى گۆتۈردو. يئنى آچىلمىش قۇنچە لرین يانىندان كىچىب بير گون قاباقدان آچىلمىش گوللەر ياخىنلاشدى. لچكلرى ايرى-ايرى آچىلمىش قىزىلگوللەردىن بير دسته يېغدى. بير اليله قزئىتە بوكولموش گوللەرى قىزجىغازا اوزاتدى. نزاكت غئيرى-ايرادى اووجونو آچىب قېيكلرى كىشى نىن اووجونا قويدو. كىشى ئىئىنگى نىن آلتىندان قېيكلرى سايدى:

- بو ندير، آى قىز؟ بس دئىيردىن ۲۰ قېيگىن ايتىب؟ بوردا ايسە جمعىسى ۲۰ قېپىك وار. سنه بو تربىيەنى كيم وئرىب؟ سن ھامىنى بئله آلدادرىسان؟ نزاكتىن نىطقى توتولوشدو. دانىشماغا، آددىم آتماغا ھئىي قالمامىشدى. باشى گىچلەلە نىردى. يىخىلماماق اوچون اوزونو گوجلە ساخلايىردى. بو نه ايش ايدى اوونون باشىنا گلدى؟ اوونون قېيكلرى بير-بىر هارا يوخا چىخىردى؟ اوونون عادىنا حتى يالانچى عادى يايپىشىدىيلار. او بونو ئۇمرۇنون آخرىينا قدر يادىندان چىخارمايا جاقدى. بىرینجى دفعه ايدى كى، بو قدر آلچالىرىدى. بىرینجى دفعه ايدى كى، اونو يالانچىلىقدا، آدام آلداتماقا دا ايتىھام اندىرىدىلە.

نزاكتىن سۋز دئمە يە نه دىلى وار ايدى، نه طاقتى. پوللارىنى ايتىرىمىشدى. ستтар موعليمىن قارشىسىندا عاجيز دايانمىشدى. گۆزلىرىندن داملا-داملا ياش آخىردى. نه الينه باتىب اونو اينجىدين قىزىلگولون تىكانلارىنى حىس

ائیدیردی، نه ده گؤزوندن آخان ياشى سيله بيليردى. يئريندجه دونوب قالميشدى. ستار موعليمين سسى قولاقلاريندا جينگيلده دى:

- آى قىز، نه قورو ويوب قالميسان، گولونو ده گؤتور، چىخ گئت! بير ده منى آلاتماق فيكرينە دوشمه!

نزاكت كىي كيمى يئريندن ترپندى، قاپپيا سارى گئتدى. الينى قاپپيا اوزاديب آچماق اىسته يىنده ستار موعليمين زهملى سىسينى يئريندن اشىيتىدى: - آنجاق، يامان ديرىباش قىيزسان ها! اوزونه ياخشى يول آچاچاقسان.

نزاكت بو سۆزدن سونرا داها برك أغلادى، سىس سىزجه ... يولدان كىچنلرden اوغانماسايدى، بركىن هؤنكوردى ... هاراي سالىب هامىيا بىلدىردى كى، او، يالانچى دئىيل، او، هئچ كيمى آلاتمايىب. آناسى اونا ۳ دنه قىيك وئرمىشدى، ايكيسى ۲۰، بىرى ۱۰ قىيكلilik. بس اونلار نىتجە اولدو؟ آخى، من اونلارى اووجومدا برك-برك سىخىب ساخلامىشدىم. يقين بارماغىمین آراسىندان دوشوب يئره، يئر قوم اولدوغوندان حىس اتتمە مىشىم.

قىيزجىغاز بىر آز اوزونه گلمىشدى. يول گئدە-گئدە قىيكلارينى آختارىردى. «كاش بىر مۇعجىزه اولايدى، قىيكلريمى تاپايدىم، او ساعات آپارىب ستار موعليمىھ گؤسترىدىم. اوندا او بىلدى كى، من يالانچى دئىيلم، هئچ كيمى آلاتماق فيكرينە ده اولمامىشام».

نزاكت گئتىيگى يولو بىر ده گئرى قايتىدى. گۈزلرى ايله يئرى گزير، پولونو آختارىردى. قىيكلرى ايسه ياغلى اپىك اولوب گؤويه چكىلىمىشدى.

نزاكتىن گول آلماغا گئتمە سيندن بىر ساعاتا ياخين واخت كېچىردى. اونون گىچ گلمە سى آنانى ناراحات انتىمكله ياناشى، ھم ده عصبيلىشدىريردى. نزاكتىن قاراسىنجا دئىينىرىدى. قىيزجىغاز الينى قىيكلاريندن اوزوب كور-پىشمان ائولرىنە طرف گلدى. هردن نظرلىرىنى يئردىن اوزوب قوجاغىندا برك-برك سىنه سىنه سىخدىيغى قىزىلگول دسته سىنه باخىردى. گوللر بدنى نىن حرارتىندن و

گونون ایستیسیندن سولموشدو. اوستو خاللانمیش لچکلردن بیر نئچه سی قوبوب دوشموشدو. نزاکتین احوالى تمام دیشیدی. ایندی ده سولموش چیچکلرین دردینی چكمه يه باشладى. اگر بئله گئتسه سحرجن بو چیچکلردن اثر-علامت قالالمایاچاق. آه، بىردىن بو دوغرودان بئله اولار، لچکلر قوبار، من گولسوز قالارام. اوندا آناما نه جواب وئرجم؟ دئمز کى، پولو آپارىب هئچ ندن چؤلە توللادين؟ ٥٠ پېيىه سنه بىر جوت جوراب آلا بىلردىم؟ نزاكت آناسى نين قىناغينا نه جواب وئره چىكىنى كسىدирە بىلمە دى. اوندان بئترى ايسە مكتبه گولسوز گئتمىگى ايدى. نزاكت آناسى نين دانلاغىنى ائشىتمە سىن دئىھ قونشوЛАرى معصمە خالاگىله كىچىدى. معصمە خالا نين قىزى اينجى اونونلا بير صىنيفە اوخويوردو. نزاكت باشىنا گلنلىرى اينجىيە دانىشدى. سولموش، اولىزىميش گوللىرى قىتىن آراسىنندان چىخارىب وازايا قويدولار. نزاكت اومىدىنى ايتىرمك اىستىميردى. بلکە سولموش گوللر سودا اوزونه گلدى. مكتبه گولسوز گئتمك قىزجىغازىن نظرىنده اولومە برابر ايدى.

نزاكت ال-اوزونو يودو. اىستىميردى كى، آناسى اونون آغلاماغىنى، قېيكىلىرىنى ايتىرمىگىنى بىلسىن. بىر آز توختايىندان سونرا اوز خىطلىرىنه كىچىدى. آناسى قىزى نين لىكىدىيگىنندن برك ناراھاتچىليق كىچىريردى، قىزىنى گۇرۇب آچىقلى سىللە سوروشدو:

- نزاكت، هاردا ايتىب-باتمىسان، گئىنده دئمە دىممى تئز قايىت گل؟
هانى گوللىرىن؟

نزاكت دالغىن-دالغىن دىللەندى:

- آنا، باياقдан گلمىشىم، اينجى گىلده مشق ائدىرىدىك، صاباحكى بايراما حاخبىلاشىردىق. گوللىرى ده اينجى قويدو سويا، دئدى كى، بىزدە قالسىن، آنام ياخشى بوكئىت باغلايا بىلىر، سنىن ده گوللىرىنى باغلايار.

آنا هئچ نه دئمه دن اؤز ايشلری نین دالینجا گئتدی. نزاكت گئجه نی ناراحات ياتدی. سحر لاب تىزدن دوردو. شعرىنى بىر ده تكرار اتدى. سحر يئمه ينى يئيب، اينجى گيله كىچدى. اينجى حاضبر دايامىشىدى. نزاكت وازادا گوللرى گورمه ينده اورگى قوپىدۇ.

- اينجى، هانى منيم گوللرىم؟

- قورخما، نزاكت، آنام سنه هئچ كىسde اولمايان گۆزل بير بوكت حاضبرلايىب. ائله گۆزلدىر كى... اوزونون ده خوشونا گله جك. اينجى آناسى نين دوزلتىدىگى بوكئتلرى گىتىرىدى. بيرىنى نزاكته وئردى، او بيرىنى اۇزو گۆتونردو. نزاكت تئز گوللرىنە باخدى، گۈرسون كى، لچكلرى چوخ تۈكولمە يىب كى؟ بوكئته باخاندا گۈزلرىنە اينانمادى. قىزىلگولون عوضىن... باشقىا گوللر وار ايدى. نزاكت آغلامسىناراق دئدى:

- معصمه خالا، بونه گوللدى؟ هانى منيم گوللرىم؟

معصمه خالانين حليم سىسى اشىيدىلدى:

- قىزىم، ناراحات اولما. سىنين گوللرى نين لچكلرى ائله گئجيكن تۈكولدو، بيرجه كۈتۈپيو قالدى. بو بىلىرسن نه گولودور؟ بىلىمirsن؟ دئىيم بىل: بو هئيوا چىچكىدىر. بوندان هئچ كىمde اولماياJac. بو هم ده روزى، بركت رمزىدىر. سن مكتبه روزى آپارىرسان... گل بير سىنين ده ساچلارينى يېغىم، آخى بو گون سىز فرقىلنمە ليسيز، بايرامدى... .

نزاكت هئچ نه اشىيتىمىرىدى، هئچ نه قاورامىرىدى. معصمه خالا اونون ساچلارينى ايكى يئره آپىرىدى، هر ايكىسىنى يوخاريدان يىغاراق اينجى نين بانتلارى ايله باغلادى، سىغاللاadi. هر ايكىسى نين اوزوندن اوپوب مكتبه يولا سالدى.

قىزىلار گلىپ سىرایا دوزولدو. نزاكت باشقىا مكتبلىر كىمى قرنفيل دسته سى گىتىرمە دىيگىنندن خجالت چىرك آرخا جرگە يە كىچدى. صىنيف رهبرى

اسمر موعليم اعلاچى شاگيردىنى - نزاكتى قاباق جرگه يه دعوت اشتدى. اونون گۈزلىرىنى يىرە دىكىرك داياندىيغىنى گۈرن اسمر موعليم ياخينلاشىب سوروشدو:

- نزاكت، سينى يئرين بىرینجى سيراداير، سن نىيە آرخايا چكىلمايسىن؟

نزاكت دولوخسونوب گوجله اشىديلە جك سسلە دىللەندى:

- اسمر موعليم..، منيم چىچكلىرىم ياخشى دئىيل... من قاباغا كىچە بىلەرمى... هەنج، شعر دە دئىيە بىلمە يېجم... .

- سن شعر دئىيە جىكسن، قىزىم. گوللىرىن دە چوخ گۈزلىدىر، اونو دا، باخ، او دؤشلىرى اوردىن -مئداللارلا دولو اولان قىهرمانا وئرە جىكسن.

اسمر موعليم نزاكتىن قولوندان توتوب قاباق جرگه يه گىتىرىدى. نزاكت باخىشلارىنى يىردىن قالدىرماغا جىسارت ئالمىرىدى.

بايرام تدبىرى باسلامىشىدى. اوشاقلار بىر-بىر چىخىش ائدىر، گول دستە سىنى وئىشانلارا وئىرىدىلەر.

نزاكتىن گىتىدىكىچە قىرىشىغى آچىلىرىدى، اور كىلمىشىدى. باشىنى قالدىرىپ اطرافا، دانىشانلارا باخىرىدى. بىردىن گۈزونو اونا زىللە مىش محبوبە موعليمى و چىخىشىنى باشا وورموش مىرووارىنى گۈردو. اونلارىن گۈزوندە اوزونە قارشى بىر نىفترت، كىنايە وار ايدى. نزاكت اوزونو بىر آنلىق دوغما مكتبىنده، شاگىردىرىن، موعليملىرىن اىچىنده گوناھكار كىمى حىس اشتدى. اونلارىن كىنايە لى باخىشلارى آلتىندا ازىلدىكىنдин اللريلە اوزونو قاپادى. اونو يېنىدىن هيچقىرىق بوغدو. اوزونو زور لا الله الدى. بىلدى كى، اونلارىن بو باخىشلارينا سبب اليندە توتدوغۇ هئىوا چىچە يىنин بوكتى ايدى. محبوبە موعليم اونا ياخينلاشىب يواشىدان اونو سانجدى.

- بىرجه بو قالمىشىدى كى، هئىوا چىچگىنдин بوكتى دوزىلە سن. عايبىنا گلمىر، اونو نئچە تقدىيم ائدە جىكسن؟

نزاكت جاواب وئرمە دى. اورگى سىندى. آياقلارى اسى. پىس بىر ايش توتموش آدام كىمى سىسينى ايچينه سالدى. قولاقلارينا اوز عادى گىلى. اسمر موعلييم اتلان ائديردى:

- ايندى ده تبرىك اوچون سۆزو وئرىرىك مكتبىمизين سئويمىسى، اعلاچى شاگىردى نزاكت مەممۇوايا! بويور، نزاكت، گل صحنه يە!
نزاكت آياقلارى اسه-اسه تربيونايا طرف گىنديردى. اليندە كى گول بوكتىئىنى گىزلىمە يە چالىشىردى. باخىشلارىنى يېردىن آييرمىرىدى. تربيونادا مىكرافون اوونونه كىچن كىمى ان چوخ سئودىگى شاعير صمد وورغۇنون «لەيلە» شعرىنى دئمە يە باشلاياندا بوتون هيچانى اوپتوب كىچمىشىدى. شعرىن آخىرىنجى مىصراعاسىنى دئىيب قورتارمامىش سوركلى و گورولتولو آقىشلار اطرافا يايىلدى.
نزاكت آقىشلارين صداسى آلتىندا قەھرمان دؤيوشچو يە ياخىنلاشىب گول دامە دىنى اوغا اوزاتدى.

كىچمىش دؤيوشچو گول دامە دىنى اوونون اليندن آلدى، بورنونا ياخىن توپتوب قوخلادى، گولون عطرىنى لىذتله جىيرلىرنە چكدى. نزاكتىن اليندن يابىشىب مىكرافونا طرف گىلدى:

- عزيز مكتبىلىر! من ايندييە قدر چوخ گۈروشلرده اولموشام. چوخ آداملا لا گۈروشمۇشىم، منه سايى-حسابى اولمايان گوللە، چىچكلە باغيشلايىبلار. آنچاق بو جور گول دامە دىنى بىرىنجى دفعە دىر كى، قبول ائديرم. بو گول چىنگى هئىوا آغاجى نىن چىچكلەيدىر. هئىوا آغاجى موقدس آغاچىندا بىر مئيۇھ سى دە، چىچگى ده چوخ عطىرلى اولور. ننه لرىمiz هئىوا آغاچىندا بىر پارچا كسىب اوشاقلارين قويوندان سانجاقلالىيىللار كى، اوشاغا بىناظر دىمە سىن، شر قوووه لىردىن، ختادان-بلادان اوذاق اولسۇن. نزاكت قىزىم دا بو گولو منه وئرمكله دئمك اىستە يىب كى، نىنكى من، منىم تىمثاليىمدا وطنى قورويان اوغوللار، ائلجه ده وطنىمiz بىناظردىن، شر قوووه لىردىن، داوادان اوذاق اولسۇن. من

قیزیمین بو ھدیبیه سینی اویمین یوخارى باشیندان آساجاغام. ایندی ایسه ایستیرم کی، منیم شکلیمی نزاکت قیزیملا چکه سینز و بو شکیل منیم آرخیویمده قالسین. گله جک نسیللر گؤرسون کی، بالاجا بیر قیز وطنینه، اونون دؤیوشکن اوغوللارینا نه آرزو لا بیر.

نزاکتین قهرمان دؤیوشچو ايله چکدیردیگی شکیل مكتبین دیوار قرئتی نین و اولکه نین مرکزی قزئتلری نین صحيفه لرينى بزه دى. هئیوا چیچگیندن دوزلمیش بوکئتی قهرمان باشى اوزریندە توتموشدو.

نزاکتین ایسه سئوینجدن قارا گۆزلری ياشارمیشدى.

منى ائلمە دىكلىرىم آغلادىر

عازىزىنەم، قار داشى،
قارلى داغدان قار داشى،
باجىلارى گۈزۈم كى،
آ glamاسىن قارداشى.

باجىلار يانار، آغلار،
گۇنلەرین سانار آغلار،
قارداشى ئولن باجى نىن
حالينا يانار آغلار.

بؤبۈك باجى آرا وئرمە دن يانىقلى-يانىقلى آغلاييردى. قارداشى نىن
اولومونه تئز-تئز بىاتى دئىير، مجلىسىدە او تورموش آروادلارين گۈز ياشى تۆكمە
سینە سبب اولوردو. ياسا گلەميش قادىنلارين، گەلينلارين، آغىرىچەلەرین ھەر سى
نىن بىر دردى، بىر يارالى يېرى واردى. كىيمىسى ساكىتجە، كىيمىسى گۈئىنه يە-
گۈئىنه يە آغلاييردى. ياس يېرىنinde آغى دئىيب آغلاماق بىر نۇو دب ايدى. آغى
دئىيب اوجا سىسلە آغلامايانا جاماعات بىرتەر باخىردى. اگر ياس بىبىھ سى و ياس
باشقى بىرىسى آغى دئىيب آغلامىرىدىسا او اولويه قارشى ائتىناسىزلىق،
حۇرمتسىزلىك حساب اولۇنوردۇ.

مجلىسىن "شىرىن" يېرىنinde قادىنلار آراسىندا پىچھاپىچ دوشدو، اونلار
بىر-بىرىنە باخاراق آغلاماقلارىنى كىسىلىر، آنجاق دىللەر و گۈزەلەر اۋۇز يېرىنinde
ايىدى: "آز، بىر بىر بالا جا باجىيا باخ...! هەنج آغلابىب ائلمىرى، ائله بىل قوناقى

گلیب. قارداش یاسیندا دا ساکیت دورماق اوЛАR؟» آروادلار بو کیمی سؤزلرله بیر- بیری نین قولاقلارینی قیزیشدیریردیلار. سؤزلر نه قدر یاواش دئیلسه ده باجیلارین قولاغینا چاتیردی. آنجاق باجیلارین هئچ بیری بو دئیلنلره اهمیت وئرمە بیب اوز ایشلرینده ایدی؛ بؤیوک باجى آغلایب اوزونه دیوان ائدیر، کیچیک باجى ایسه دینمز-سویله مز اوتورموشدو، کیریمیشجه باشینی آشاغى سالیپ فیکرە گئتمیشدى. آرادا بیر بولاق کیمی قاینایان گۆز یاشلارینى دسمالى نین اوجو ایله یاواشجا سیلیردی.

... باجیلارین آمان -زامان بیر قارداشلارى وار ایدى. ظاهیرى قدر داخili ده گۆزل ایدى، اوشاقلار اوشاق، بؤیوکله بؤیوک اولان قارداش قاراباغ اوغرۇندا دؤیوشلره يوللاندى. ائرمىنی واندالىستىلى نین تاپداغى آتىندا اینىلde يىن آنا وطنى آزاد ائتمىگى اوزونه شرفلى بورج حساب ائديردى. آغدره اوغرۇندا گئىن دؤیوشلرده دفعه لرله كشفيياتا گئتمیشدى. اونون اىتى ذكاسى، بؤیوكلەر مخصوص مصلحتلىرى هميشە اوزونو دوغرولدوردو. اودور کى، دسته نین كوماندىرى ده هميشە اونونلا حسابلاشىردى. ائرمىنلەر قارشى هانسى طرفدن، نئجە هو جوما كىچىمگى، هانسى مانورلەرن ایستيفادە ائتمىگى يولداشلارينا باشا سالىردى.

او گون يئنه ده كشفيياتا گئتمیشدىلر. دسته ده ۶ نفر ايدىلر. گئچە ياتمیش ائرمىنلەrin باشى نین اوستۇنۇ كىسىرمىش و اونلارى اسیر گۆئۈرموشدولر. يولو يارى ائتمىشدىلر کى، دويوق دوشموش ائرمىن قولدۇر دستىسى نین اونلارين دالىنجا گىلدىگىنى گۈردىلر. آذربايجان اوردو سونون موبارىز بير حىصەسى اولان بو دسته نین باشچىسى واقيف يئنه ده يولداشلارى نین كۆمگىنە چاتدى:

- سىز اوزوپوخارى گىدىن، من اونلارنى قاباغىنى ساخلا ياجاگام.
واقيفىدە وطن سئوگىسى چوخ بؤیوک ایدى. او، هله اوشاق اىكىن آناسى پاكىزە دن ائرمىنلەrin تۈرتدىكلىرى وحشىلىكلىرى ائشىتمىشدى. اونون كۆورك اوشاق قلبى ائرمىنلەر قارشى كىنلە دولموشدو. آناسى دانىشىردى کى، داغىن او

اوزوندە ياشایان ائرمىنيلر تئز-تئز آذربايجانلىلارين ياشادىغى كىنده هو جوم ائدر، دىنج اهالىنى گوللباران ائدر، آداملارى اولدوردىلر. كىندين كىشىلرى ائرمىنيلرە قارشى اكس هو جوما كىچر، كىندي، آرواد-وشاقلارى اونلارين جايىغىندان آزاد ائدردىلر. بو دؤيوشلرده پاكىزه نين امىلىرى ده ايشتيراك ائدىيلر. غئيرى-برابر دؤيوشده ائرمىنيلر اونلارى اسىر گۆتۈروب كىنдин چىخمىشىدىيلار. بىر نئچە گوندن سونرا ايسه اونلارين آتلارى داغ باشىندا گۇرونномوش، چۈلدە حيوان اوتلارن چوبانلار آتى تائىميشىدىيلار. آت پاكىزه نين امىسى ابدولزىيمىن ايدى. ائرمىنيلر اونو اولدوروب شاقفالمىش، سونرا پارچا-پارچا ائدىلىميش جسە دىنى چووالا دولدوروب آتا يوكله مىشىدىلر. چوبانلار چووالىن آغزىنى آچاندا اتورپىشىرىيەجى منظرە ايلە قارشىلاشىدىيلار. ابدولزىيمىن آناسى قىيىھە چكە رك ائرمىنинى قار GAMAGA باشلادى. بوتون بونلار بالاجا پاكىزه نين يادداشىنا حك اولونموش، يئرى گلدىكىچە بو فاجىعە وى حادىشە نى اۋز اۋوولادلارينا دانىشىردى. بالاجا واقيف فيكىرە دالىر، گاه آت مىنib ائرمىنinin اوستونە گىتىر، ائرمىنini آتى نين آيقلارى آلتىنا سالىر، گاه آتدان دوشوب ائرمىن ايلە البياخا اولور، سوندا بوغازىندان توتوب اونو بوغوردو.

واقيفىن اورگى نين درىنلىكلىرىنده يئر ائلمىش اينتىقام حىسىسى هئچ واخت سنگىمېرىدى. يىندى واقيف يولداشلارينا دئىننە كى، سىز گىندين، من اونلارين قاباغىنى ساخلاياجاغام، او، اوزوندە اون نفرىن گوجونو حىسىس ائدىردى. آندىغى گوللە لرىن بىرى ده بوشما چىخمىردى.

واقيف يولداشلارى ايلە ساغوللاشىب ياواشجا قاباغا گىتىدى. ساغ طرفده بىر آز بوندان قاباق گۇردوبىو خندگىن اىچىنە آتىلدى. ائرمىنيلر فىكىرنى اۋز يولداشلاريندان يايىندىرماق اوچون اونلارا طرف بىر-ايكى گوللە آتدى. او توروب اونلارين ياخىنلاشماسىنى گۆزلە دى. ياخىن مسافە دن نئچە نفر اولدوقلارىنى بىلدى؛ ۲۰ نفر ايدىلر. واقيف اونلارين داها دا ياخىنلاشماسىنى گۆزلە دى و اليىنده

حاضر و ضعیتده ساخلا迪غی قومبارالاری بیر-بیری نین آردینجا دوشمنله طرف آتماغا باشладی. چاش-باش قالمیش ائرمیلر گۆزله مه دیکلری همله دن اوزلرینی ایتیره رک نئجه گلدی خندگی گولله یاغیشینا توتدولار. گولله لردن بیری واقفین آیاغیندان دیدی. او، آیاغینی توتدو، بیلدی کی، یاراسی قان وئرسه اوله بیلر. بیئره اوزاندی. بیردن قولاقلارینا اکس طرفدن گولله سسلری گلدی. بو اصل مؤعجیزه ایدی. گولله آتان آذربایجان اوردوسونون عسگرلری ایدی. واقف دوشمن گولله سیندن آلديغى يارادان چوخلو قان ایتیردیگينه گؤره حالى قارىشمىشدى. گۆزلرینه دومان چۈكموش، اوزوندە ايسە خېف بىر گولوش يارانمىشدى. او، سانكى دئمك اىستە بىردى: " من اىتتىقامىمى آلدىم، آنجاق بئله اولمك اىستە مزدىم، وطنىم داردادير، اونا كىشى غىرتىلى اوغول گرકدىر. بىرجه منى تاپىب بورادان چىخارتسايدىلار، من اولمزدىم، ائرمىلرلە هله داعوام قاباقدادىر ». سونرا لار واقيفه دئمىشدىلر کى، اونون آتىغى قومبارالاردان ۱۱ ائرمى غصبكارى محو اولموشدو.

«اها، دئيه سن منه طرف كىمسە گلير، كاش بو گلن آذربایجان عسگرى اولايدى. ائرمى الينه دوشوب آلچالمايايدىم. آنجاق، دئيه سن منىم گوللم قالمالىدىر؟ هە، بودور، قالىب». واقيف الينى قان وئرن آياغيندان چىدە. آخىرينجى گولله نى اۇزونه ساخلامىشدى. قرارى قطعى ايدى. تاپانچانىن تىيگىنى چكىپ حاضير دايامىشدى. بودور، آياق سسلرى ياخىنلاشىر. قارشى طرفدن آتىلان گولله لرين سىسى ضعيفلە مىشدى. واقيف يارى هوشدا اولسا دا بونو حىسىس ائدىرىدی. گۆز قولاقلارى اىختىيارسىز اولاراق قاپانىرىدى. بيردن باشى نين اوستوندە بىر نفرىن داياندىغىنى حىسىس اشتدى. زورلا گۆزلرینى آچدى، عسگرلەن پاپاغىنا نظر سالدى. پاپاغا وورولموش نىشانى گۈرنە اوزوندن آسيلى اولماياراق گۆزلری يومولدو. گۆزلرینى بىر ده خستە خانانىن رئانيماسىيا (تعجىلى ياردىم) شۆعبە سيندە آچدى. اولجە هئچ نە باشا دوشمه دى. هارادا اولدوغونو

كسديره بيلمه دى. بورايا نئجه، كيم طرفيندن گتيريلديگينى ده بيلمه دى. گوزلرى نين قاباغيندا خيرداجا قارا نؤقتە لر اويناشماغا باشладى. بير آز باخديقدان سونرا باخישلارى دورولدو. آستا-آستا گزىب پىچىلداشان حكيملىرى گؤرمە يه چالىشدى. حكيمىن بىرى نين گۆزو اونا ساتاشدى. واقيفين آچىلمىش گۆزلربىنى گۈرۈپ ياخىنلاشدى، اونا سارى أىيلىب:

—شوکور آللار، آيلىدىن، آنان ناماز اوسته يىمىش، بىزىمكىلر واختىندا چاتماسا ايدىلر، آللار بىلير آخىرين نئجه اولا جاقدى. سنى تېرىك اندىرم، سنه داها اولوم بوخدو، — دئى.

واقيفين يارالارى آغىر اولسا دا گىتىكىجە حالى ياخشىلاشىردى. ايندى اونا هر شئى ناغىل، يوخو كىمى گلىرىدى. هر شئى خيالىندا جانلانىردى: يولداشلارى ايله كشفياتا گئتمىلرى، ائرمنىلرى اسىر ائدب قاباقلارينا قاتماقلارى، يولداشلارينى اوزاقلاشدىرىپ اۆزو تك باشينا ائرمنىلرinen قاباغىنى ساخلاماسى، ائرمنىلرinen اىزه دوشە رك اونلارى گولله ياغىشىنا بارانا توتماقلارى، هامىسى بىر كىنۇ لئىتى كىمى گۆزلرى نين اونوندۇن كئچدى.

واقيف بىر-ايکى گونه خستخانادان چىخىپ اولرىنە گىتمە لى ايدى. حكيملىرىنە، تىبب باجيلارينما مىنتىدارلىق ائده رك \times سەنادان چىخدى. ايگىد پەلوان كىمى بويلو، بوخونلو آذربايجان عسگرى ائونىنە عليل آراباسىندا قايىدىرىدى. عايىلە واقيفين ساغ-سالامات قايتىماسىنى بايرام ائدىرىدى. آنجاق اونلارين بو سئىنجى اوزون سورمە دى. واقيف بىنىنده آغرى حىسىس ائتمە يه باشладى. اعضالارى برك اينجىدىرىدى. گونلر كىچدىكىجە اونون حالى خارابلاشىردى. ائرمنى گولله سى اۋز ايشىنى گۈرموشدو، غصبكارلارين گولله سى واقيفين آياغىنى شىكىست ائتمىشدى. حكيملىر قىلپە نى چىخاردىپ اونون ياراسىنى ساغالتىسالار دا ياراسى يئىنيدن قۆور ائدىرىدى. آلدигى موعالىجە نين تاثيرى قىسا اولوردو.

واقیف داها آیاغا قالخا بیلمیردی. اونون دردیندن آتا-آناسی نین قددی آییلمیشدی. کیچیک باجی گنجه-گوندوز اونون قوللوغوندا دایانیر، اونون هر عذابینا هر سیزیلتیسینا «جان» دئیبردی. بؤیوک باجی ایسه قارداشی نین یانینا گه لر، بیر آز اوتورار، حال احوال توتار، تله سیک اوز اوینه قاییداردی. کیچیک باجی عایله لى ایدی. آنجاق قارداشی نین قوللوغوندا دورموشدو. اونون ارى قاراباغ ووروشلاریندا وطن يولوندا شهید اولموشدو. ایندی ده بودور، قارداش جان وئریر، باجی ایکینجى بير عزيزىنى شهيد وئريردى.

...مجلیسه بیغیشان آروادلاردان بىرى نین پىچىلتى ايله یانینداكى نین قولاغينا دئىيگى سۆز اطرافا سېلندى. آغلاینلارين گۆز ياشى اوزوندە دوندو؛ بالاجا باجى آغلاميردى. بؤیوک باجى هر شئى باشا دوشموشدو. اودور كى، اوزونو مجلسىس اهلينه توتوب دئى:

— من گۈرۈرم كى، سىز بىز باجىلارا بىرتەر باخىرسىنىز. بىزى قىنابىرسىنىز. دوزدو، من آغلابىرام، باجىمسا آغلامىر. اونو بىلىن كى، من قارداشىمى يوخ، اوزومو آغلابىرام، چونكى اونون قوللوغوندا دورماديم، اونون ازىتىنى چىكمە دىيم. دونيايا، اونون یانينا اوزوقارا گئده جىم. او دونيادا من نه جاواب وئرە جىم، بىلمىرم، آنجاق بالاجا باجىم قارداشىمین هر عذابينا دۆزدۇ، گئجه ياتمادى، گوندوز دىنجلەمە دى، اونون قوللوغوندا دوردو. باجىمین قارداشىما ائلە دىكىلرى بىر تىسىلىكىدىر. او، آغلامىر، فيكىرلىشىر كى، گۈرە سن قارداشىما اوزگە نه ايله كۆمك ائدە بىلدىم. منى ائتمە دىكىلرىم ياندىرىرىر، باجىم ایسه ائتدىكلىرى ايله تىسىلىك تاپىر.

بؤیوک باجى سۆزلىنى بىتىردى. دسمالىنى گۆزلرىنه توتوب داها بركىن هؤنکوردو.

غريبه طالع لر

اينسان چوخ غريبه مخلوقدور. اينسان تفككورو اينسان قورولوشو قدر موركك و چتىندىر. بعض (يا چوخ واخت) اينسان يانىنداكىنى گؤره بىلمىر، سعادتىنى باشقا يېرده آختارىر. بؤيوك شاعيريمىز نريمان حسنزاده دئمىشكن «بخت قاپى آغزىندا آياق اوسته دىر» بو فيكىرلرى ئىلجه ده شاعير و يازىچىلار حاقيندا دا دئمك اولار، بير تدبىرده مەھرىيان، اوزوگولر بير خانىم اولان متانت مەتين منه ياخىنلاشدى و يئىنجه چاپدان چىخىميش بير كىتابىنى منه تقدىم ائتدى. من كىتابى ممنوعنىتله قبول ائتدىم، فيكىرلشىدىم كى، يقين سيرادان بير شعر توپلوسودور. گتىريپ ائوده كىتابخانامما قوبىدوم. او خوماغا واخت اولمادى و من اونو اونوتىدوم. بير گون كىتابخانامى سلىقه يه سالاندا كىتاب اليمه كىچدى و من مؤلifiين گولر او زونه باخاندا ايچىمدىن بير خجالت حىسىسى كىچدى؛ او خومادىغىما گؤره. كىتابى گۇئتوروب ورقىلە مە يە باشلادىم، بير شعر، ايکى شعر... او خودوم و بير ده باخدىم كى، شعرلرى او خويوب قورتارميشام. يوخاريدا قىيد ائتدىگىم كىمى اينسان بىز خوشبختىلىكىنى باشقا يېرده آختارىدىغى كىمى، همىشە چالىشىر كى، كلاسسىكلىرىن، او زده اولانلارين اثرلىينى، شعرلرىنى او خوسون. فيكىرلشىميرىك كى، بلکە ايندى «بالاجا سايدىغىمiz آداملارين هانسىسا گله جىكده كلاسسىكلىشە، مشهور لاشا بىلر.

متانت متى نين شعرلر توپلانمىش كىتابى يىنچام اولسا دا او بير چوخ موضوعولارا توخونوب. «ارزو قانادلارى» آدلاندىرىدىغى كىتابچاسىندا مؤلif اساسن تميز، لكه دوشىمە يەهن، بختى داشا دين محبتىنى ترننوم ائديب. بوندان باشقا يوردا محبت، وطنى قوروماق اوچون كىشى غئيرتلى اوغول يئتىشىرىمك لازىم اولدوغونو دا اوز شعرلرى نين لئيتىمۇتىيى سئچىب. شاعيره خانىمین

کیتابیندا قوشمالار، گراییلیلار، بایاتیلار و سربست شعرلر يئر آلیب. اونون شعرلرینى آدام اوخوياندا چتىليلك چكمير، آخر بىر سو كىمى آدام دالينجا آپار، شعرلر هضم اولوناندیر. فيكىرلرى آچيق، مىصراعلارى آخيجىدىر. يئرلى-يئرسىز پافوسلادردان، غلېظ سۆزلەرى ايشلىتمىكىن قاچىب. اونون شعرلرى شىرىن بىر ناغىل كىمى اوخونور، چونكى صمىمى بىر دويغۇ ايله يازىلىب. هارادا كى صمىمىيت وار، اورادا صافقىق، حقىقت وار، او يازىلار اوخونا جاق. شعرلرده هم نىسگىل، هم درد، هم سئىنج نوتلارى وار. او، هئچ بىر حىسىسىنى، سىررىنى اوخوجوسوندان گىزلىتمىر. وطنپىرولىك موضوعوسوندا يازىدىغى «مرد اىگىدىلرим» شعرىندە وطنين مرد اىگىدىلرinenه موراجىعت ائدىر، اونلارى داردا قالمىش آنا يوردو قوروماغا سىللە بىر.

– دۆزمە بىن وطنين آه-ناله سىنه،
آنَا فريادينا، باجي سسىنه.

درددن دامغا وورون ياد سىنه سىنه،
هاردا قالميسىنىز، مرد اىگىدىلريم؟!

آنَا موضوعوسو بشرى بىر موضوعودور. هر بىر اىنسانىن نازىك، ظريف، ضعيف دويغولو يئرىدىر. هر بىر شاعير ده، يازىچى دا جىسارت ائدىب، آنا حاقىندا اورگى اىستە يەن قدر موكمىل بىر آبيده يارادا بىلمىر. مىتانت خانىمىن اورگى نىن سىزلىتىسىنidan يارانمىش بو شعر آناسينا وئرە بىلە جىڭى كىچىجىك بىر ھىدىيە دىر؛ آناسى نىن اوغول درىدىن بئلى بوكىلموش، ساچىلارى آغارمىش، واختسىز قوجالمىشىدیر.

– آرزو مو آرزو نلا چاتان گۈرموشىم،
جانىنى جانىما قاتان گۈرموشىم،
ايىندى ده ياتاقدا ياتان گۈرموشىم،
آنام منىم، نىيە واختسىز قوجالدىن؟

آدامین اوز ایختیاری الیندە اولسايدى، نه واردى کى؟ آناسينى نىنىكى اولمە يە، هئچ قوجالماغا قويىمازدى. آنا نىچە ياشىندا اولسا دا آنادىر. آدام آنالى دونياسى ايلە جاواندىر، اركۈيونندور بالاجا بىر اوشاقدىر. ائله کى، آنا دونياسىنى دىيىشدى، اۋوّلادى آنانىن ياشى قدر قوجالىر.

متانت خانىمین حياتى كىشىمكىشلرلە دولو اولوب. بو حىسىسى اونون شعرلىرىنى اوخوياندا باشا دوشىمك اولور. گاه آغلابىان، گاه سئوينن شاعيرە يە اوغلانلارى بؤبۈك داياقدىر، اونون قوشما قانادىدىر. «كامالىم منىم» شعرىنده شاعيرە خانىم بئلە دېيىر:

- سىنسن بو دونيادا آرزو-دىلگىم،
كۈكسومدە چىرىپىنان، ووران اورگىم،
چتىن گونلريمدە آرخام، كۈمگىم.
قىزىلداڭ قىيمىتلى كامالىم منىم.

آتالار سۆزودر، دېيىرلر «قىز ائوين، اوغلان چۈلۈن ياراشىغىدىر». متانت خانىم اوغلو كامالى اوزونه آرخا-دىرك بىلىر. دوغرودان دا، ياخشى اۋوّلاد آتا-آنانىن ياراشىغى، دىلى نىن اوزونلوغودور.

شاعيرە هردن اوزونه قاپىلىر، اولمگى ياشاماقدان اوستۇن توپور. هئچ فيكىرلشمك ده اىستىمير کى، بو دونيا ائله قىمiliه، كدرىلە گۈزلىدىر. قەم-كدر دويماسان سئوينجىن قدرىنى بىلمىزسەن.

- قىسمىتىم غوصحە يەلە اولوبۇ قەھر،
جانىمى آلىدى آجي بىر كدر،
اوزولور اورگىم هر آخشام-سحر،
بئلە ياشاماقدان اولمگىم گرك.

متانت خانىمین بدېينلىگى، «ۋەلمك اىستىگى» اوتوب كېچىنە باشىنى قالدىريپ اطرافينا باخىر، ياخشى و پىسى بىر-بىرىندىن آييرماغا چالىشىر. حياتىن

موشاھیده اشتييگى آداملارين بعضيلرى نين نئجه رذيل، ساتقين، خاين بعض قورخاق، بعض فاغير، بير سؤزله «جايىب» اولدوغونو گۈرور و اونلارين حالينا آجييير، «يازىغى گلىر»:

—گىدىر ياخشىنى —پىسىن آپىرام،

دونيانى نادانا هaram ساپىرام،

آلچاغى، يالتاغى خزل ساپىرام،

قورخاق اينسانلارا يازىغىم گلىر.

متانت خانيمىن شعرلرinden حىسس اولونور كى، او سئودىيگى اينساندان يارىمايسىب، اونو دليجه سينه سئوسە دە، عوضىنيدە سئوگىلىسيندن خيانىت گۈرۈب، سارسىلىب، اۆز اودوندا آلىشىب، يانىب. بلکە دە سئوگىلىسى نين خيانىتى بىر تىسادوفدور؟ يۇنو باغيشلاماق اولار، اوستوندن كېچمك اولار. آنچاق ايش او يئرە گلىب چىخىر كى، كىشىدە قادينا قارشى لاقىدىلىك يارانىر. باخ اوندا فاجىعه باشلايىر. كىشىدە قادينا قارشى حدسىز قىسقانجلىق ان پىس خاصىت اولسا دا، لاقىدىلىك دەشتىدير، رذالتىدير.

—اۋگى باخىشلارين اوزوبدو منى،

آنلايا بىلمىرم يئنه دە سنى.

گۈرە سن نېيلگىم سئوھ سن منى،

ياد اولان باخىشلار قور او لا جاقدىر.

متانت خانيم دونيانىن ايشلىينه دە مات قالىب. هر دئىيلن سؤزلرى اوزىدە گۈرونن يالانچى تىپسىسوملىرى، اوركىن گلمە يىن حقىقىتى گۈرۈب دە اونلارا نىفترت ائدىر. مۇلەيفىن قناعتىنە گۈرە دونيانىن ايشى نين دوزلمە مە سينه بىلواسىتە بونلار دا باucht كاردىر. شاعيره خانيمىن بو شعرى محمد آرازىن اولمز مىصراعلارىنى خاطىرلادىر: دونيا دوزلمىر كى، دوزلمىر، يابا!

— بو سىرلى دونيادان هر كىس باخسا دا،

چایلاردان، آرخالارдан سولار آخسا دا،
نادانلار قیزيلدان کمر تاخسا دا،
ئئنه بو دونیانین ايشى دوزلمز.

بعضن قادينى ضعيف مخلوق آدلاندىريلار، من بونولا راخيلاشميرام.
اگر صؤحبت فيزيكى قوووه دن گئديرسه كيشيلر ده تك هئچ نه ده بيلميرلر.
يوخ، اگر معنوى گوجدن گئديرسه قادينلار كيشيلردن قات-قات گوجلودور.
كيشيلرین ائده بيلمه دىگى بوتون ايشلرى-ايستر ائو، عاييله، ميشت ايشلرينى،
ايستر ايچتيماعى ايشلرى، اوز ايشلرينى-هاميسىنى گوره بيليرلر. بوتون بونلارا
آنجاق مؤحىم ايراده لى، ظريف خانىملار قاتلاشا بيليرلر. مтанت خانىم دا بئله
خانىملارداندىر. دونيالار قدر ايسته دىگى سئوگىلىسى اوونون بير سؤزوندن اينجىيە
رك كوسوب گئتمىش، يارىنى دالغالانان عوممانلار ايچىنده قويىمۇشدور. بير آز
دوشونوب-داشىنان شاعيره نهايت قرارا گلىر؛ سئوگىلىسىنى اورگىندن سىلىب بير
دفعه ليك آتمالىدир:

-أتدين قايغىلارين ايچىنە منى.

سالدىن دردى-قىمىن ايچىنە منى.

كۈوره لىب آختاردىم، چۈلۈ، چىنى،

كۈنلۈسۈز او سئوگى نىيمە گرگى؟

هردن ده يومشالىپ سئوگىلىسىلە بارىشماق ايسته بىر:

- شىغىبيب شىمشىتكىك، گىلسىم يانىنا،

اوندا باخىب گۈرن منه نئيلرسن؟

ايلان كىمى سارىيالارام جانىنا،

هاراي سالىب، گۈرن منه نئيلرسن؟

ئئيليه جك گۈرە سن سئوگىلىسى؟ گىندىنلار اوچون آغلامازلار، گىندىنلار اوچون يالوارمازلار، گىندىنلار اوچون قاباغينا كىچمزىلر. مرحوم شاعيريمىز نصرت كىمنلى دئمىشىكن «گىندىرسە قوى ائله بەهانە سىز گىتسىن».»

متانت، هر سئوگى سعادت دېيىل،
هر ايستك، هر دويغۇ، محبت دېيىل،
بلكە تсадۇفدو، خيانىت دېيىل،
ايىدى پېشىمانام، سئومىه جىگم.

بوندان آرتىق نه جاواب؟ مولىف هر شئىه اۆزو جاواب وئرىب، اۆزو ده قرارا

آلېب:

- ائله بىيل بولوددان شىمشك سىيرىلدى،
بىر داها من سنى سئومىه جىگم!

سئوينجىم سئوگىدىن قفىل آيرىلدى، بىر داها من سنى سئومە يە جە يەم.
متانت خانىم بعض دوستلارىندان، سئوگىلىسىندان كوسدويو كىمى، هردن دونيادان دا (blkە دونياسىندان؟) كوسور. دونيائىن نامىدىلىگىنىدەن، دونيائىن اونا وئرىدىگى درد-بلادان آللاهىنا گىلئى-گوزار ائله يېر، ناقىض ايشلىرى دونيادان گۆزلەمە دىيگىنى دېيىر:

- قويوب اۇنومە قارماگى،
باجارىر تورا سالماگى،
من بو قدر آلچالماگى
بو دونيادان گۆزلە مزدىم.

متانت خانىم اۆزو فيزىكا موعىلەمە سىيدىر، يعنى دقىق علملىرى ساحە سىننە چالىشانلاردانىدىر. آنجاق اونون يازدىغى شعرلەر ھەنج دە مشهور شاعيرلىرىن شعرلىرىندەن ضعيف دېيىل، لىرىكىدىر، اوخوناقلىدىر. دوزدۇر، بعض او بدېينلىيە قاپىلىر، بو دا يقين كى، اونون حياتىندان اىرە لى گلىر. آنجاق من چوخ اىستردىم

كى، وفاسىزلارين اودونا بئله يانماسىن، سىلكىنىب چىخسىن، اطرافينا نظر سالسىن، اوnda گۇرۇر كى، حيات، دونيا هېچ ده نامىدلەن، خيانىتكارلاردان، پىس آداملارдан عيبارت دېيىل. حياندا پىسلر اولدوغو قدر ياخشىلار دا وار. ايکى جىبرپاراسى آرخا-دایاغى، اوغلانلارى وار. گله جىڭ نىكىيىنلىكىله باخسىن و ايندىدىن نوه لرى نىن شىرىئىلىكىنى دويسون. من اوونون ايلك نوبارىنى - «آرزو قانادلاريندا» كىتابىنى تېرىك ائدىرم و يئنى-يئنى شعرلىنى اوخوماق اومىدىلە آيرىلىرام.

عجم جو جوقلارى

۱۹۱۸-جى ايل ائرمنى-موسلمان قىرغىنى ايدى. ائرمنىلره «داشناكستيون» تشكىلاتى عملىي باشلى ياراق-ياساق وئرمىش، تىپه دن-دېرناغا كىمى سىلاحلاندىرىمىشدى. اوئنلار توب سىلاحىنى آتالارا يوكىلە رك قاراداغىن باشينا چىخارمىش، اورادان كىدىن اورتاسىنى نىشان آلمىشىلار. ائرمنىلر «سارى دئمى» دن كىnde هو جوم ائتىدىلر. ائرمنى سركرده سى توپچويا «آتش» امرى وئردى. توپدان آتىلان گولله كىدىن اورتاسىنا دوشوب نئچە ائوى داغىتىدى. آغلاشما، آرواد-اوشاقلارين چىغىرتىسى كىدى باشينا گۇئتوردو. كىشىلەر تئز آتلاندىلار؛ آرواد-اوشااغى كىدىن چىخارماق لازىم ايدى. ائولرىنده گىزلىتىكلىرى بئشاتىلان، اوچ آتىلان توفىگلىرى گۇئتوردولر. آرواد-اوشااغى آرابالار، اولاقلارى مىندىرە رك كىنى ترک ائتمە يە تلسىدىلر. كىشىلەر بىر تەھر اوئنلارى كىندىن چىخاردىب گۈزدن او زاق بىر داغىن درە سىنه گىنيدى. اۋزلىرى ائرمنىلرىن قاباغىنى كىسمىكىن اوئترو كىnde طرف دؤندولر.

...تورك قوشونو كۆمك اوچون آتلارىنى قىرمانچالا يېرىدى. اوئنلار قونشو كىدلرى ائرمنى داشناكلارىندا تمىزله يە-تمىزله يە گلىرىدىلر. ائرمنى قانىچىنلىرى تورك قوشونون اوزاقدا اولدوغۇنو ظن ائدە رك بو كىnde هو جوم ائتمك، دينج اهالىنى قىرماق، كىدىن وار-يوخونو تالا يىب، سونرا دا كىنى ياندىرماق اىستە يېرىدىلر.

تورك سركرده سى فتحلى خان قوشونو ايلە كىnde داخيل اولدو. كىشىلەر كىnde واريد اولموش فتحلى خانى دؤورە يە آلدىلار. فتحلى خان بىر گۈز قىرپىمىندا سىچرا يىب ايرى داشىن اوستونە چىخدى. اوئن هوندور بويو داشىن

اوستوندە داها عظمتلى گۈرونندو. اينجه بئلينه ائلى، زىلى كمر باغلادىغىنidan بئلى داها دا اينجلشىميش، سانكى اوزوكتىن كىچە جىكدى.

مئيدان آداملا دولموشدو. ياخىن كىدلرىن جاوانلارى، ايگىد اوغلانلارى دا گلمىشدى. فته لى خان اىزدىحاما گۆز گىزدىرىپ تورك لهجه سىلە اوجا سىللە دئدى:

- آى جاماعات، كىندىن آغساقاللارىنى چاغىرىن، بورا گلسىنلر.
موللا اسماعيل و بير نىچە آغساققال فتحىلى خانا ياخىنلاشدى. گۆزلىنى تورك سركرده سى نىن گۆزلىنى دىكىدilر، اونون نه دئيه جىگىنى گۆزلە دىلر.
تورك سركرده سى اىزدىحامى يئىندىن نظردن كىچىرىپ سوروشدو:
- كىندىن قوچاق، غىرتلى اوغلانلارىندان كىم وار بورادا؟

موللا اسماعيل گۆزلىنى دولاندىرىپ ذوالفقارىن اوزوندە ساخلادى. ذوالفقار كىndىن ووروب-توتان، هئچ كىمدىن قورخمايان اوغلانلارىندان ايدى. او، ايگىد اولماقلا برابر ھوندوربۇي، ائلى كورك، قولو زورلو بير قوچاق ايدى. موللا اسماعيل ذوالفقارا ياخىنلاشدى. اونون قولوندان ياپىشىپ سركردىن ھوزورونا گىتىرىدى. سونرا دا گىئىپ قوچاقلىقىدا هئچ ده ذوالفارداران گئرى قالمايان بورجالىنى، نجفى و بندالىنى گىتىرىدى.

- پاشام، بىزىيم بو اوغلانلارىن ھر بىرى بير قوشونا دير.
فتە لى خان داشىن اوستوندىن يئره آنداندى. اوغلانلارا ياخىنلاشىپ آيرى-آيرىلىقىدا ھر بىرى نىن چىگىنلىرىندن مؤەكم-مؤەكم سىخدى، قارتال باخىشلارى ايلە اونلارىن اوز-گۆزونو نظردن كىچىرىدى. دمیر كىمى بىركىميش الينى اونلارىن كورگىنە ووروب دئدى:

- عجم جوجوقلارى، سىزە ياراق-ياساق وئرە جىڭم. گىچە چىخىرسىنىز يوخارى، داغلارا سارى، گىئىپ توغلو قايسىنى تو تورسونۇز. ھە، بىلىرسىنىز كى، توغلو قاياسى اثرمنىلىرىن توپلاشدىغى كىندىن باشى نىن اوستوندە دير. او قايدان

سنگری ساخلاپرسینیز. من گون چیخانا ياخین، تئزدن سیزین یانینیزدا حاضیر او لاجام. دى هايدى، عجم جوجوقلارى، دورماين، گندىن، حاضيرلاشىن.

فتتحلى خان تاپشىرىقلارينى وئردىكىن سونرا گتىريپ اونلارين ھەر سينه ايچى قومبارا، گولله، سيلاح-سورساتلا دولو اولان ايکى ھئىيە وئرىدى. قومبارانى ايشلتىمگى بىلمە بىن ذوالفقار گىلە اوندان نئجه اىستيفادە ائتمىگى اوپىرتدى. فتحلى خان اونو دا علاوه ائتدى كى، قومبارانى لازىم اولاندا ايشلە دىن، بوش يئرە آتمايىن.

آخشاما ياخين دوستلار داغلارا طرف قالخىماغا باشلادىلار. گندىن كنارينا چاتاندا اونلارى ماراق بورودو: گۈرە سن، بو قومبارا نە اولان شئىدىر، بىر آتاق، گۈرك، نئجه سيلاحدىر؟

ذوالفقار ئىنى بئلينه آتدى، قومبارانىن بىرىنى گۇئتوروب ياخىنلىقداکى چايا آتدى. چايدان قالخان توز-دومان قارىشىق سو ذرهجىكلرىندن، داش قىرينتىلاريندان بىر آنلىق ھەنج نە گۈرونەمە دى. اونلار امین اولدولار كى، بو نىديرسە چوخ گوجلو شئىدىر.

آشاغىدا دايانيپ اونلارى اىزله بىن فتحلى خان بو حادىشە نى گۈرددو، عسگرلىرىندن بىرىنى ياخينا چاغىرىپ دئدى:

- اونلار ماراقدان قومبارانى آتدىلار. آپار اونلارا بىر قومbara وئر، اوزو دە تاپشىر كى، پاشا دئىير، بىر دە بئله سەھوھ يول وئرسىز يئرىنىزدەجە گوللە يە جم.

عسگر پاشانىن امرىنى يئرىنە يئتىريپ اونلارا دئدى:

- بو سيلاح دوشمنى اولدورمك اوچوندور، وطن تورپاغىنى يارالاماق اوچون يوخ، سىز اونو نىيە آتدىنىز؟

ذوالفقار اوتكىم سىسلە جاواب وئرىدى:

- بىز بىلمە ليديك كى، او نە اولان شئىدىر؟ اونون اوچون دە آتدىق.

عسگر هئچ نه دئمە دى، گولومسونوب گئرى قايتىدى. ذوالفارگىل يوللارينا داعوام ائتدىلر. سنگره چاتىپ سحره قدر ائرمىلىرى گۈزدن قويىمادىلار، اونلارين كنده هوچوم اوچون نىتجە خاضىرلاشىقلارى نىن شاهىدى اولدولار. اوياق قالدىقلارىندان گئىجە نىن بىر يارىسى آجىق هىسىس ائدip هئىبە لرىنى آچدىلار. هئىبە نىن بىرى سىلاحالا دولو ايدى. او بىرى هئىبە نى آچدىقدا گۈزلىرinen اينانمادىلار. هئىبە نىن ايچى جوربجور يئمكله دولو ايدى. اورادا حتى بىر شوشە ايچكى ده قويولموشدو. اونلار بؤيوك داشىن دالىندا آشاغى اوتوروب سوفره آچدىلار. دويونجا يئىب-ايچىنن سونرا نۇوبە ايلە ياتىپ-دېنجلەمك قرارينا گىلدىلر.

سحر آچىلماق اوزره ايدى. ائرمىلىر يوخودان دورموشدولار. سركردە لر عسگرلە تاپشىريقلار وئيرىدى. هىسىس اولونوردو كى، اونلار هوچوم اوچون تام خاضىردىلار. آشاغىدان - تورك قوشونوندان ايسە سىس-سوراق يوخ ايدى. ذوالفارگىل ناراتات اولماغا باشلادىلار. نجف اوزوونو ذوالفارقا توتوب دئى:

- ذوالفار، بىردىن توركون قوشونو گلمز، ائرمىلىر بىزى بوردا قىرار. اونلار چوخ، بىز آز. اولمەيىمن قورخمورام، اوچوز اوۇمدىن قورخورام. بىر ده كى، من اۋلسىم او بويدا كولفت باشىسىز قالىب آجىنдан قىرىيلاجاق.

ذوالفار دوستلارينا اورك-دىرك وئردى:

- قورخمايىن، توركون پاشاسى مود اولور، هارادا اولسا گلىپ چىخاجاقلار. بىر آز دا كىچدى. گون گۈيىلرده گۈروننمە يە باشلادى. دوستلار ناراتات- ناراتات بىر-بىرى نىن اوزونه باخدىلار. ذوالفار اونلارين ناراتات باخىشلارينى گۈرۈپ يئە تسكىينىدىجى سىسلە دئى:

- بو هئچ كىشىلىكدىن دئىيل، قويوب قاچماق نامىدلرىن ايشىدىر. بىز، نه اولور اولسۇن، ائرمىلىرىن قاباغىنى ساخلامالىيىق.

اونلارین قولاغينا ايکى دفعه زنگ سىسى گلدى. بو ائرمى قوشونونوں ھوجوم ايشاره سى ايدي. اوچونجو زنگدن سونرا ذوالفارين ايتى گۈزلىرى يوخاريدا ايليشىب قالدى. اورادان ائرمى قوشونلارى نين سئل كىمى آخىب اوزو يوخارى داشداندىيغىنى گۈردو. آتلارين آياغى آتىندان چىخان توز-دوماندان اطراف گۈرونمىز اولدو. ذوالفار يولداشلارينا مصلحت گۈردو:

- توفنگلىپىزى دولدورون، حاضير اولون، من نه واخت «أتش» دئسم اوندا آتارسىنiz.

بىر گولله مسافه سى قالميش ذوالفار امر وئردى. اونلار داشىن دىيىنinde دايياناراق يوخاريدان آتىن اوستوندە سورعتلە گلن ائرمىنلىرى گولله ياغىشىنا توتدولار. ائرمىنلىر قاباقدا هەچ نه گۈرمىسى لە قاراسينا آتماغا باشلا迪لار. ذوالفار يئىنiden امر وئردى:

- ساغ طرفده كى آغ يولو گۈزدن قويمايىن! ائرمى قوشونو آغ يولا چاتاندا قومبارانى آتارسىنiz!

آغ يول قايانين دىيىنiden كىچىرىدى. اگر ائرمى قوشونو آغ يولو كىچسىدى، ذوالفارگىلىن دايىنib ووروشوقلارى اىرى داشلىق اراضىنى موهاسىرە يە آلا بىلدىلر. ائرمىنلىر آغ يولا ياخىنلاشاندا ذوالفار قومبارانىن بىرىنى وار گوجو ايله ائرمى قوشونون اىچىنە آتدى. اونلارين قاباقدا گلن دىستىسى قويون سوروسو كىمى يئرە ياتدى. ائرمىنلىر خىلىي ايتىكى وئرە رك گىرى چكىلدىلر. نه اولدوغونو آنلايان ائرمىنلىر بو دفعه داها سورعتلە ھوجوما كىچدىلر. ذوالفار قومبارانىن بىرىنى ده آتدى. او، ائرمىنلىرلە دؤيوشه-دؤيوشه هردىن پاشا ايله شرطلىشىكلرى يئرە - قىربىلاق طرفە باخىرىدى؛ توركون اوردوسو گلمە ليىدى. بىردىن قولاقلارى آرخادان كىشىرتى سىسىنى آلدى. دئونوب آرخايا باخدى. قىربىلاغىن اوستوندە تورك پاشاسى نين آتى ايکى آياغى اوستە شاهە قالخاراق فينخىرىرىدى، بورون پىلرى گئنىشلە نىب يومولوردو.

پاشا بیردن ائله بیر دلى نره چكدى کى، ذوالفار غېرى-ايختىيارى يېنىدەن دۇنوب آرخایا باخدى. گۇردويو منظرە دن اوزوندە ستوينج قارىشىق تعجوب ايفادە سى ياراندى. پاشا ھر ايکى اليىنده توتدوغۇ ماۋزىردن آتىرىدى. آتدىغى گۈلە لرین بىرى ده بوشა چىخمىرىدى. ھر آتسە بىر ائرمى آتدان آشىرىدى. ذوالفار چاشىب قالميسىدى، بىلمىردى پاشانىن بو اىگىدىلىگى اوونون اۆز قوچاقلىغى ايدى، يوخسا آلاھىن مۇعجىزە سىيدى؟ پاشا ائرمىنلىرى دىلە يە-دەلە يە ائرمىنى قوشۇنون اىچىنە گىردى. گوجلو ھملە دن اۆزلىرىنى ايتىرمىش ائرمىنلىرى گئرى چكىلىپ قاچماغا باشلا迪لار. توركۇن قوشۇنو ائرمىنلىرى قوواراق اونلارين مسكونلاشميسىش اولدوقلارى كندى الله كىچىرىدىلر. ائرمىنلىر پىرن-پىرن دوشدولر. ذوالفار، نجف، بورجالى و بندالى تورك قوشۇنو ايلە بىرلىكىدە دؤيوشە-دؤيوشە ائرمىنى قوشۇنون دارماداگىن ائدىب، ظفرلە كندە قايتىدىلار.

كىنده آرواد-اوشاقدىغىشىپ دؤيوشۇن اوردونو گۈزلە بىردى. فته لى خان يېنه داشىن اوستونە چىخدى، دوستلارين قوچاقلىغىنidan دانىشىدى. آشاغى ائنib ذوالفارگىلى قوچاقلادى، اللرىنى يېنه ده اونلارين كورگىنە ووروب دئدى:

- احسن سىزە، عجم جوچوقلارى، سىنگىرى ياخشى ساخلاдинىز. سىز اولماسايدىنiz بلکە منىم قوشۇنوم بئله ظفر چالا بىلمىزدى.
دئىد دوست فخر و غورورلا فتحىلى خانىن اوزونە باخدى.

BIR OVUC BUGDA

- Anan ölsün, ay bala, anan kar olaydı, bu xəbəri eşitməyəydi. Axi sən qanlı-qadəlî müharibənin ağızından saj-salamat sovuşub gəldin, düşmənlərə can vermədin. Bəs bu nə iş idи başımıza gətirdin? Bu bəla hardan gəldi bizə, kimin nəzərinə gəldik?

Ana bu kəlmələri hey təkrar edir, gözünün on yerindən qan-yaş tökürdü.

Zərnışan ananın oğlu müharibəyə zabit kimi getmişdi. II Dünya müharibəsində alman faşistlərinə qarşı döyüşmiş, qələbə ilə kəndlərinə qayitmışdı. Kənddə bir az dincəldikdən sonra təhsilini davam etdirmək üçün Bakıya getmişdi. Oxyub orada işə düzəlmiş, ailə quraraq Bakıda yaşamağı üstüն tutmuşdu.

Pis xəbər tez yayılmış. Onun başına gələn faciə tezliklə kənddə də çatdı. Əmrəh maşın qəzasına düşüb, xəstəxanada yatır, ayağının birini də tramvay qırıb.

Xəbər anaya çatdı. Ana bu xəbərdən sarsılıb başına gözünə döydü. Bir az aqlayıb Bakıya-oğlunun yanına getmək üçün hazırlıq görməyə başladı. Yir-yığış elədi, oğluna paydan-püşdən hazırlayıb Bakıya gedən qatara mindi. Kupeyə keçib bir kündə qııldı. Balasının taleyini yadına salıb yenidən aqlamağa başladı. Başını qaldıranda bir qadının səbrə, diqqətlə ona baxdığını gördü. Bir xeyli müddət dinib danişmadılar. Qadın ananın sakitləşdiyini görüb dilləndi:

- Ay bacı, bayaqdan sənə fikir verirəm, elə hey özünə danişib ağlayırsan. De görüm, dərdin nədir? Niyə ağlayırsan? Bu qədər göz yaşı tökməkmi olar, bir aram ol, sakitləş, daniş görək, hardan gəlib-hara gedirsən?

Zərnışan ana «Anan ölsün, ay bala» deyə-deyə dərdini danişmağa başladı:

- Ay bacı, dərdim böyükdür, oğlumu tramvay vurub, xəstəxanada yatır, deyilənə görə bir ayağı da yoxdur.

Bunu deyib ana bərkəən hönkürdü. Qadın uzun-uzadı anaya nəzər saldı. Üzündə acı təbəssüm qarışq bir təəssüf hissi yarandı. Onun içərisində bir-birinə əks fikirlər mübarizə aparmağa başladı. İndi qadın nə edəcəyini bilmir, anaya öz başına gələnləri danişib təskinlikmi versin, yoxsa sadəcə susmaqla dərddən bütüňüsüb yumağa dönmiş ananın dərdinə qulaqmı assın?

Ananın yanıqlı səsi qadının ürəyini köz-köz etdi, bir ana kimi onun dərdlərini öz dərdi bildi. Susmağı özünə rəva görmədi. Çətin olsa da, başına gələnləri danişmaq qərarına gəldi. Onun üçün fərqi yox idi ki, ana onun etdiyi hərəkəti necə qəbul edəcəki pismi, yaxşıımı? O illəri xatırlamaq çox ağır idi, buna baxmayaraq danişmağa başladı:

- Bacı, uşaqtan ötəri bu qədər özünü üzməyə dəyməz. Mən indi sənə başıma gələni danişacam...

Qadının səsi titrədi, söhbətini yarımcıq kəsdi. Hiss olunurdu ki, boğazına yiğilmiş qəhəri udmağa çalışır.

Nəhayət özündə təpər tapıb sakitləşdi. Gözləri yol çəkdi.

... Müharibə vaxtı idi, hər yerdə acliq hökm sürürdü. Qışın oğlan çağrıdı, çöldə qar dizə çıxırdı. Çöl-bayırca çıxan kimi ayaz, şaxta adamin əhədini kəsirdi. Evdə sobaya qoymağa odun, çörək bişirməyə bir ovuc un tapılmırdı. Uşaqlar acından ağlaşındı. Evin başı papaqlısı müharibəyə getmişdi. Nəsibə evdə həm kişi idi, həm arvad. Səhərlər uşaqları evdə tək-tənha, başsız qoyub kələxozun işinə gedirdi. Axşam olanda uşaqların yanına qayıtmak istəmirdi; xəcalət çəkirdi. Ac uşaqlar ananın əllərinə baxır, əli boş görüb ağlaşırlılar. Nəsibə çox götür-qoydan sonra kəndin kənarında yerləşən dəyirmana gedib dəyirmançıdan taxıl biçiminə qədər borc un almaq qərarına gəldi. Dəyirmançı ona diqqətlə qulaq asdı. Nəsibənin həyadən və utancaqlıqdan pul kimi qızarmış üzünə baxdı. Üzündə iyənc bir təbəssüm, gözlərində hiyləgər bir ifadə yarandı. Deyilənə görə Nəsibə gözəgəlim idi. Acliq olsa da hələ gənclik təravətinə itirməmişdi. Hiss edirdi ki, coxlarının onda gözü var. O isə heç kimə məhəl qoymadan, gözlərini gecə-gündüz ərinin yoluna dikib müharibənin qurtaracağı günü səbirsizlikə gözləyirdi. Balalarını başına yığıb birtəhər dolanırdı.

Dəyirmançı ona bir çanaq qab un uzadıb iyənc səslə dedi:

- Bunun əvəzi bilirən nədir?

Nəsibədən səs çıxmadiğini görünüb ürək fəndi:

- Səndə çoxdan gözüm var. Indi öz ayaqlarınla gəlib çıxmışan, uşaqların da, özün də heç vaxt ac qalmayacaqsız, qarnınız doyacaq, heç bilməyəcəksiz acliq nə deməkdir?

Qanlı-qadağlı müharibənin də sizə dəxli olmayacaq. Özün də cavan, gözəl gəlinsən, illərini boş yerə itirmə. Hələ bilmək olmaz, ərin qanlı-qadağlı müharibədən sağ-salamat qayıdır gələcək, ya yox?

Dəyirmançı sözünü qurtarıb müəmmalı gözlərini Nəsibənin üzünə dikdi. Nəsibə qulaqlarına inanmadı, hirsindən üzü qaraldı, bədənini əsməç tutdu. Dəyirmançının dəmir kimi bərkmiş barmaqları Nəsibənin əlini mancanaq kimi sıxmışdı. Nəsibə bir əlindəki una baxdı, bir dəyirmançının iyənc gözlərinə. Nə fikirləşdi, dəyirmançının barmaqlarını zorla öz bilsəyindən qopardı, əlindəki un doldurulmuş qabı onun üzünə çırptı. Dəyirmançı gözünə un dolduğundan onu tuta bilmədi. Nəsibə qapını açaraq dəli kimi qaçmağa başladı. Evə necə gəldiyindən xəbəri olmadı. İçəri keçəndə qışın sazağına baxmayaraq bədənindən tər axdığını hiss etdi. Gözü çılpaq ayağından axan qana sataşdı, qaçanda ayağı daşa toxunmuş, yerə sərmişdi. Carpanaq onun ayağını çizmiş, qanatmışdı. Bədəninin ağırsını indi-indi hiss etməyə başladı.

Nəsibə özünü yerə döşənmiş mitilin üstünə atdı. Xisinxisin ağlamağa başladı... Səssizcə... uşaqlarının eşitməsini istəmirdi. Onlar oyansa idi nə cavab verəcəkdi, əliboş, unsuz qayitmışdı.

O, fikir-xəyal içindəykən yanında yavaşdan nəfəs alan uşaqlarını gördü. Analarının ağlamaq səsini eşidib onun başına yüksəlmüşdilər. Aclıqdan yata bilmirdilər.

Uşaqlar məlul-müşkül boyunlarını burub, ağlamaqdan və acıqdan şışmiş gözlərini analarının üzünə zilləmişdilər. Heysizlikdən danişa bilmirdilər. Bircə balaca oğlu inildəyir, «çörək» deyib sizildayirdi. Ana onları yatızdırmağa çalışdı, sabah mütləq çörək olacağını deyib onları dili tutdu. Böyükəri bir təhər aldada bildi. Körpəsişə hey zarıyr, yemək istəyirdi. Anasının boynuna sanlıb sanki imdad gözləyirdi. Onun göz yaşları ananın boyun-boğazına töküür, hər daması bir köz olub bədənin yandırırdı.

Ana nə fikirləşdişə əli ilə körpəsini kənara itəldi, qəti hərəkətlə ayağa qalxdı. Balacasını döşəyin üstünə uzadıb bayır qapını açdı. Cəld həyatdən çıxıb dəyirmana gedən ciğira endi. Axşamdan yağan qar yolu-rizi kəsmişdi. Bir az bundan qabaq qaça-qaça gəldiyi ciğırı qar silmişdi. Nəsibə tələsətələn dəyirmana tərəf addımlayırdı. Tez-tez getdiyindən kəlağayısı başından sürüşüb düşmüşdü. Heç nə hiss etmədən, heç nə duymadan dəyirmana tərəf qaçırdı. Ürəyi sanki daşlaşmış, hissiyyatı körşalmışdı. Qulağına oğlunun hey «çörək, çörək» deyən aylar səsi gəlirdi. Dəyirmana çatdı. Qapını açıb dəyirmanın kəndarında dayandı. Dəyirmançı yatmadışdı, dən üyüdürdü. Növbə çox idi, camaata un çatdırımalı idi. Qapının ciriltisini eşidən dəyirmançı başını qaldırıb baxdı. Qapişa Nəsibəni gördükdə çal biglarının altından görünən dodaqlarında, bicliklə qırılmış balaca, fil gözü kimi dəirmi gözlərində xoşagəlməz bir gülüş doğdu. Arxayınlıqla dedi:

- Mən səni sabah gözləyirdim. Indi gəlmisən, ləp yaxşı, tədbirli qadınsan. Indi gecə yarısıdır - gecə qara, cücə qara - heç kəş görəməz, nə dil bilər, nə dodaq.

Səhərin alatoranında bir qadın silueti göründü. O, un doldurulmuş torbanı qoftasının altında gizlətmışdı. Qadın indi də evə tələsirdi. Daha uşaqları acıdan köpük qusmayacaqdı. Onların göz yaşları quruyacaq, həyətdə qaçışib oynayacaqlar. Şən səsləri həyəti başına götürəcək.

Nəsibə bu fikirdə iğən hətta kənarda un üyütmək üçün gəlmış qonşu qadınlara da fikir vermədi. Qadınlar şübhə ilə Nəsibəni süzüb piçildəşməğa başladılar. Nəsibə onların yanından etinasız keçib getdi.

... İlər keçdi. Müharibədən qayıdan ər arvadını qəbul etmədi. «Seytanlar» xəbər vermiş, ərini olmuş hadisədən halı etmişdilər. Qadın buna da dözdü. Saçının bir tayını ağı hördü, birini qara, övladlarını böyüdü, oxutdu, hərəsi bir sənətin sahibi oldu. Böyük oğlanları evləndi, ayrıldı, hərəsi bir ev oldu. Ana kiçik oğlu ilə qaldı, kiçik oğlunu evləndirdi, evinə gəlin gətirdi.

Ananın kiçik gəlini qonşu qızı idi. Gəlinin anası onlar uşaqlı olanda müharibə dövrünün çətinliklərindən, çörək qitliğindən, acliqdan söhbət edirdi. Uzun gecələrin birində o biri qonşu qadın söhbət üçün Səkinəgilə keçdi. Keçmiş günləri yada sala-sala söhbəti gətirib Nəsibənin dəyirmançı ilə olan məcarasına çıxartdılar. Özləri də hiss etmədən xatırladıqları hadisə balaca Xeyrinin yaddasına yazıldı. Xeyri

böyüdü, Nəsibənin kiçik oğlu ilə əhd-peyman bağladı və bir ildən sonra toyları oldu. Xeyri Nəsibə anagılə gəlin köçdü.

Xeyrinin anası tez-tez qızıgilə gəlirdi. O, ailənin hər işində qarışır, az qala böyüklik edirdi. Xeyri anasının sözü ilə oturub-durur, qaynanasına etinasızlıq göstərirdi. Nəsibənin səbr kasası dolub-daşırdı. O, bu hegemonluğa son qoymaq qərannı gəldi. Xeyrinin anasının bu evə gəlməsini qəti qadağan edib, dedi:

- Səkinqə, biz gor qonşusuyuq, qonşu olmaqla bərabər indi biz həm də qohum olmuşuq, qudayıq. Bu qədər saymamazlıq olmaz. Qızını düz yola çəkmək dənə onu mənim üstümə qaldırırsan. Belə olmaz axı! Sən bilirsən ki, mən o uşaqları nə zülmlə böyütmüşəm. Bir üzüm qız, bir üzüm gəlin...

Səkinqə Nəsibənin sözünü bitirməyə qoymadı, güllə kimi açıldı:

- Bilirik, bilirik, sən onları necə böyütmüsən? Sən yox, sənin aşnan o qoca dəyirmançının unu böyüdü sənin uşaqlarını. Indi sən mənə dərs verirsən, ay namussuz? Sən mənə bu evə gəlməyə qadağa qoyursan? Günahı məndədi ki, gül kimi qızımı sənin kimi qaynananın yanında qoyuram. Ayıracam qızımı, oğluna get özün kımisinə tap, evləndir.

Nəsibənin qulaqları güyüldədi, eşitdiyi ittihamlardan, hədə-qorxudan bədəni lərzəyə gəldi. Gəlninin şübhəli və istehzalı baxışlarına dözməmədi. Qorxdı, bir anlığa elə bildi ki, yer ayrıldı, yerin tərkinqə düşdü. Yalvarıcı səslə Səkinqəyə dedi:

- Səkinə, yalvarıram sənə, daha danışma, oğlumun işdən gələn vaxtıdır, eşidər, biabır olaram. Mən özüm çıxıb gedərəm bu evdən.

Səkinə sevincək oldu, ancaq sevincini biruzə vermədi:

- Bax, bu çox yaxşı qərardı, indi qızımın yeri rahat olar, sənin üzünü görəkən bezmişdi. Sənin haqqın yoxdur nə mənə, nə də qızıma güldən artıq söz deməyə, ay bir çanaq bugdaya namusunu satan ifritə!

Xeyri anasının sözünə qüvvət verərək qaynanasının üstünə yeridi:

- Sənin nazını çox çəkdim, daha dözə bilmirəm. Axşamlar ərim gələndə məndən qabaq özünü verirsən qabağa. Səhər tezdən mən duranda görürləm ərimin çayıçırdığı stolun üstündədir. Qoymursan azad nəfəs alaq, qoymursan ərimə özüm quşluq edəm.

Eşitdiyi ədalətsiz sözlərdən yer-göy ananın başına fırlandı. Bayılmaq dərəcəsinə çatdı. Əl atıb yaxındakı stuldan yığışaraq onun üstünə çökdü. «Ah, etibarsız dünya! Nankor insanlar! Yalnız övladlarım ac qalmasn deyə mən o yolu seçdim, ərsiz qaldım, bütün təmələr dözdüm, bu da axır!» Ana xeyli hərəkətsiz oturdu. Bir az özünə gələndən sonra ayağa durub otağına keçdi. Paşalarını yığaraq aşağı, həyətə düşdü. Həyətin o biri başındakı keçmiş günlərinin yadigarı olan köhnə daxmasına tərəf addımladı. Qapını açıb boxcasını köhnəlmış sandığın üstünə atdı. Köhnə paşaz salmış dəmir çarpayıra yaxınlaşıb üstünə uzandı. Uzun müddət yata bilmədi, gözləri bir nöqtəyə dikildi.

...Nəsibə başına gələnləri danışıb qurtarmışdı. Bu dəfə onun gözləri bulağa dönmüşdü. Nəsibə için-için ağlayırdı. Zərnişan ananın göz yaşları qurmuşdu. Eşitdiyi söhbətdən yerində heykəl kimi donub qalmışdı. Nəsibə göz yaşlarını silib gülümsəməyə çalışdı:

- Mənim sözlərimi qəribliyə salma. Həyatda hər cür hadisələrlə, söz-söhbətlərlə qarşılaşmışıq. Yaxşı adamlar, yaxşı övladlar çoxdur, belə naqis gəlinlər, analar az da olsa var. Deməyimin canı odur ki, bu sözlərim sənə təəllî olsun, bu cür ağlayıb özünü öldürmə.

Qadınlar hərəsi kuponin bir küncünə çəkilib dərin fikrə getdiilər...

DR.SALATIN ƏHMƏDLİ

Heyva Çiçəkləri

(HEKAYƏLAR TOPLUSU)

Xudafərin dərgisində nəşr olmuşdur
Tehran 2013
Tiraj: 1000